

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Commentarii Exegetici In Apocalypsim Ioannis Apostoli

Viegas, Brás

Parisiis, 1615

Commentarivm Primvm Exegeticvm. De Tertia visione Ioannis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39261

cælo stella magna ardens tanquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum: & nomen stellæ dicitur Absinthium, & facta est tertia pars aquarum in absinthium, & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt. Et quartus Angelus tuba cecinit: & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, ita ut obscuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis similiter. Et vidi, & audiui vocem vnus aquilæ volantis per medium cæli, dicentis voce magna, Væ, væ, væ habitantibus in terra de cæteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canturi.

COMMENTARIUM PRIMUM EXEGETICUM.

De Tertia visione Ioannis.

Quid silentium factum in cælo quasi media hora significet.

SECTIO PRIMA.

*Nova Eccle-
sia persecutio
sub Iuliano.*

VERVNT, qui existimarent hoc quasi media horæ silentio persecutionem Ecclesiæ sub Iuliano Apostata comprehendi, quæ quoniam brevis fuit, nec enim, ut suo loco diximus, biennium integrum perduravit, merito per quasi media horæ spatium exprimitur: dicitur verò eo tempore silentium factum in cælo videlicet Ecclesiæ: quoniam is nouo genere bellandi Ecclesiam persequendam decernens non solum sibi in Christianos, sed paulatim Christi memoriam ex eorum animis per desuetudinem, & obliuionem delendam duxit: vnde legem sanxit, qua cautum erat, ne Christianorum liberi Græcis disciplinis erudirentur, vel poetas, scriptoresve eorum legerent, aut scholas publicas frequentaret, ne linguis eorum, ut aiebat, acumine perpolitus facile gentiliū disputatoribus obfisterent, eorumque vanam in idolis colendis superstitionem redarguerent, & Christianam religionem validis rationibus, argumētisque defensam amplificaret: cavit præterea ne Christiani illos possent in Republica gerere magistratus; neque ad vllam promoueri dignitatem: præcepit quoque sacra vasa in imperatorium fiscum inferri: denique templa omnia Christianorū claudi, hymnōsque, & cantus in Ecclesia, omnemque Christi seruatoris cultum grauissimis pœnis præpositis inter dixit: ut verè silentium in cælo, hoc est, in Ecclesia toto eius imperij tempore fuisse existimari debeat: siquidē nulla vox de Christo, eiusque sanctissima religione publicè audiebatur: quæ de re legēdi sunt Theod. lib. 3. Sozomenus lib. 3. & Nicephorus libro decimo historia Ecclesiastica. Alij, in quibus sunt Rupertus, Beda, D. Anselmus, Richardus de sancto

*Rupertus.
Beda.
D. Anselm.
Richardus.*

de sancto Victore, Cælius Pannonius, & alij, cum præcedentem visionem ad Antichristi tempora, & finem mundi pertinere putauerint, consequenter odēt, hoc quasi dimidiæ horæ silentio indicari temporis illud spatium, quod à morte Antichristi vsque ad iudicij diem decurret: quod quia exiguum futurum est, videlicet quadraginta quinque dierum, merito in quibus dimidiæ horæ spatio significari. Quod enim à morte Antichristi vsque ad diem iudicij debeant quadraginta quinque dies intercedere, probari solet ex Danielis duodecimo, vbi postquam de tempore tyrannidis Antichristi dictum fuerat: *A tempore, cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta*: qui dies conficiunt tres annos cum dimidio, & præterea duodecim dies, quorum non habetur ratio, quod erit spatium tyrannidis Antichristi: statim subiungitur: *Beatus, qui expectat, & peruenit vsque ad dies mille trecenta triginta quinque*: quæ summa quadraginta quinque diebus præcedentem superat: idque tradunt D. Hieronymus, & Iyræus in duodecimum caput Danielis. Aiunt igitur eo tempore dici factum silentium in cælo, hoc est, in Ecclesia, quoniam tempus illud tranquillum futurum est, & ab omni terrore liberum iuxta illud Matthæi vigesimo quarto. *Sicut in diebus Noe, ita erit & aduentus filij hominis: sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, & nuptii tradentes vsque ad eum diem, in quo intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt, donec uenit diluuium, & cecidit omnes: ita erit aduentus filij hominis. Verum ad hanc sententiam confutandam illud satis esse debet, quod signa illa terrificæ, prodigiæque admiranda, quæ Ioannes post eiusmodi silentium statim futura commemorat, nullo pacto cum eius temporis tranquillitate, & securitate conueniunt. Accedit, quod illud de quadraginta quinque dierum spatio, quod à morte Antichristi vsque ad diem iudicij decurret, non potest certo definiri, ut in nostro tractatu de Antichristo ad cap. 13. dicemus uerius.*

Putamus igitur, cum ea, quæ sequuntur supplicia infidelibus, cæterisque reprobis inferenda, sint valdè terrificæ, & formidanda, maximamque Dei iram, & furorē in impios demonstrantia, ut ex singulorum explanatione manifestum erit, silentium hoc quasi media hora in cælo factum ingentem admirationem cælitum omnium exprimere, qui ob suppliciorum, plagarumque nouitatem, magnitudinem, terrorem, quasi præ admiratione obtupefacti, quasi media hora siluisse dicantur. Solet enim rei nouitas cum terrore, & formidine coniuncta uocem, & spiritum spectantibus adimere: hoc enim sensu dicitur de Alexandro Macedone Machabæorum I. *Percussit Darium Regem Persarum, & Medorum: constituit prælia multa, & obtinuit omnium munitiones, & interfecit Reges terra, & pertransiit vsque ad fines terræ, & accepit spolia multitudinis gentium, & siluit terra in conspectu eius.* Sic etiam Iob 2. dicitur tres illos amicos Iob sedisse cum eo in terra septem diebus, & septem noctibus, & ne uerbum quidem ei locutos fuisse tam noua, & insperata rerum Iob conuersione obtupefactos. Denique de omnib; mundi Regibus, atque principibus Messie regis magnitudinē, atque potentiam cum quodam timore admirantibus, dicitur Esaiæ 52. *Iste asperget gentes multas: super ipsum continebunt Reges os suum.* Eodē igitur modo cælitēs magnitudinē suppliciorum, quæ reprobos extremis modis temporibus consequantur, admirati dicuntur hoc loco quasi media hora siluisse.

Non duximus prætereundam mysticam quandam expositionem huius loci, quam tradit D. Greg. lib. 31. Moraliū capite vigesimo quarto, vbi per hoc silentium quietem contemplationis intelligit, quia anima in traie tanquam in quodam cælo surgentes cogitationum tumultus compefcit, quoddamque silentium Deo facit, quod quia in hac uita perfectum, ac diuturnum esse non potest, idcirco

Pannon.
Tempus à
morte Anti-
christi dicitur
silentiū cæli.

Dania. 12.

D. Hieron.
Iyræus.
Mat. 24. 37.

II.

Cæli silentiū
a admirationē
cælitū in per-
fectione fi-
delium signi-
ficat.
1. Mach. 1. 3.

Iob. 2.

Esai. 52. 15.

III.

Contempla-
tio silentiū
cæli dicitur.
D. Gregor.

Sap. 9. 15.

Ezech. 40.

quali media hora factum dicitur, eo quod etiam nolenti animo variarum hinc inde cogitationum se strepitus ingerant, iuxta illud Sapientia 9. *Corpus, quod corrumpitur, aggras at animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.* Quo etiam sensu exprimit illud Ezech. 40, cum ad metiendam ciuitatem in mente sitam habuisse dicitur vir ille in manu calamum sex cubitorum, & palmi: *quia enim, inquit, aeternorum contemplatio hic minimè perficitur, mensura septimi cubiti non expletur.* Itaque de septimo cubito, in quo quies aeterna exprimitur non nisi palmum tangit.

Quis sit ille Angelus stans ante altare, habensq; thuribulum aureum.

SECTIO II.

I CVM Ioannes dixisset vidisse se septem Angelos stantes in cõspectu Dei, quibus datae fuerunt septem tubae, antequam progredere ad explicandum integram eorundem Angelorum visionem, & admiranda ista prodigia quae singulis tuba insonantibus acciderunt, docet apparuisse sibi alium quendam Angelum stantem ante altare, habentemque in manu sua thuribulum aureum, cui datae fuerunt incensa multa, ut offerret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod ante thronum Dei est, ascenditque fumum incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo: deinde accepisse Angelum thuribulum aureum, impleuisseque illud igne altaris, eoque misso in terram facta fuisse tonitrua, & voces, & fulgura, & ingentem terramotum. Hunc Angelum licet plerique velint esse vnum ex septem illis Angelis primariis, quos initio huius operis diximus ante thronum Dei ad stare, praecipuos diuinæ prouidentiae administratos, tamen esse Christum Dominum reliqui omnes interpretes consentunt, qui quoniam Patris nuntius, ac legatus ad homines fuit, Angelus testamenti appellatur Malach. 3. *Et statim veniet ad templum sanctum suum dominator, quem vos queritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis,* Et apud Esaiam cap. 9. *Vocabitur nomen eius magni consilij Angelus.* Nec verò rectè quidam è recentioribus argumentatur Angelum istum Christum esse non posse, quod Christus nusquam Angelus absolute dicitur, satis enim est, ut e consequentibus facile intelligi possit Christum esse: quae nisi Christo, alteri aptè commodari non possunt: cuius enim alterius est vniuersa Ecclesiae incensa, hoc est, orationes thuribulo aureo tanta maiestatis specie Patri offerre? cuius praeterquam Christi fuit de igne, quo thuribulum aureum erat impletum, partem in terras misisse, easque Diuini amoris igne, & ignitis Spiritus sancti donis inflammasse, ut postea in singulorum explanatione dicemus. Accedit, quod non est opus Apocalypsis phrasim semper ad ceterorum vaticiniorum formas exigere, quippe cum Ioannes aliis ceteris prophetis sese instar sublimis Aquilae attollens, sicut eorum vaticinia & visionum splendore, & rerum maximarum altitudine superauit: ita quoque sua nouo dicendi genere interdum explicat, ut non debeamus eius loquendi formulas reliquorum vatum terminis, & cancellis definire: nouae enim, & praeter ceteras admirabiles visiones, nouo quoque, & inusitato dicendi genere conscribenda fuerunt.

II Apparet autem Christus Sacerdotis personam gerens, ut eius pro nobis apud Patrem intercessio, atque interpellatio monstratur: id quod praecipue hoc loco fieri oportuit: quoniam cum in septem istis Angelis tuba canentibus Apostoli, imò omnes omnino concionatores, ac diuini verbi praedicationes accipiendi sint, qui orbem vniuersum Euangelicae praedicationis vocibus impleuerunt, merito sacrificij Christi in cruce peracti, quod per thuribulum hoc loco igne, thymiamatèque repletum.

Christum Angelum habens thuribulum aureum. Malach. 3. 1. Esai. 9. 6.

Cuius personae sacerdotis gerat Christus.

repletum exprimitur, mentio facienda erat, post cuius videlicet passionem, mortemque Apostolica tuba sonuerunt. Iure quoque optimo aduentus spiritus sancti in Apostolos in die Pentecostes in igne de thuribulo misso in terras adumbratum commemorare oportuit: quoniam ibi Apostoli diuinitus incensi prius fuerunt, ut possent postea vniuersas orbis provincias admoto eiusdem spiritus igne diuino inflammare. Nec refert, quod Ioannes prius se Angelos septem cum septem tubis vidisse testatur, & tum Angelum istum habentem aureum thuribulum apparuisse commemoret: tum quoniam non semper scriptores sacri seruaunt ordinem rerum gestarum: tum etiam quia, si visionem premamus, rem etiam ipsam visioni respondisse comperiemus. Prius enim fuit Apostolis datas fuisse tubas, hoc est, eos ad Apostolicae praedicationis munus fuisse destinatos, (quod tum factum fuit, cum a Christo ad id officium vocati, electique sunt) quam Christum in cruce tanquam summum Pontificem sacrificasse, quod thuribuli aurei ministerio explicatur: tum denique septem Angelos, hoc est, apostolos, ceterosque doctores Euangelicis tubis toto orbe insonuisse. Nunc quomodo Christo, qui in contextu dicuntur, conueniant explicemus. Supponendum porro in visione huius Angeli a sacerdote legali similitudinem deponi, qui in thuribulo accepto igne de altari holocausti thymiamata in altari thymiamatis adolebat.

Primum igitur Christus iterisse dicitur ante altare proculdubio thymiamatis, siue incensi, in eo enim thura, & thymiamata incendebantur. Per hoc altare Beda, Primas. Haymo, Ambr. Ansbertus, Caelius Pannon. Abbas Ioachimus, & alij Eccl. intelligunt, id est, electos ipsos, qui merito altaris vocabulo exprimentur, quod spirituale in eis sacrificium peragatur, & caelestia aromata offerantur: ante hoc altare tanquam verus Pontifex stat Christus, per quem ut mediator omnia munera nostra Deo Patri mittimus, vnde & Eccl. orationes omnes suas illa felici clausula concludit: *Per Dominum Iesum Christum*. Secundo thuribulum aureum est Christi humanitas, quemadmodum iidem auctores interpretantur, & accepisse videtur ex Origene homil. 9. super Numeros, in illud Numerorum decimo sexto, cum Aaron sumptum thuribulo, ut offerret incensum stetit inter viuos, & mortuos, & mitigatus est furor Domini, cum paulo ante in omnes Dei supplicium, & plaga saeuiret. Verus Pontifex Christus, (inquit Origenes) assumpto thuribulo carnis humanae medius inter viuos, & mortuos stetit id est, mortem prohibuit ultra grassari, destruens eam, qui habebat mortis imperium, ut ait Paulus ad Hebraeos secundo. Quae omnia ad verbum reperies apud Augustinum sermone 98. de tempore. Dicitur vero Christi humanitas thuribulum aureum propter charitatis magnitudinem, multaque alia praclarissima, longeque illustrissima dona Diuina, quibus a Deo fuit merifice exornata.

Tertio data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium super altare aureum. Hinc apparet altare, de quo modò est sermo, esse altare Thymiamatis: hoc enim aureum erat, cum altare holocausti aeneum esset. Igitur data sunt incensa Christo, hoc est, omnium electorum orationes, quas cur per aromata, & odores exprimentur, iam superius docuimus, quoniam orationes Ecclesiae per summum Pontificem Christum Deo offeruntur. Sic etiam Paulus exhortatur ad Hebraeos decimo tertio. *Per ipsum offeramus hostiam laudis semper Deo*. Et capite septimo. *Sempiternum habet sacerdotium: unde et saluare in perpetuum potest, accedens per semetipsum ad Deum: semper viuens ad interpellandum pro nobis*. Et prima Ioannis 2. *Si quis peccauerit, advocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum: et ipse est propitiatio pro peccatis nostris*. Quoniam vero interpellatio Christi grauissima est Patri, subiungitur: *Et ascendit fumus incensorum de orationibus*

III.
Beda.
Primas.
Ansbertus.
Pannon.
Ioachimus.
Fideles electi
aureum al-
tare.
Humanitas
Christi, au-
reum thuri-
bulum.
Nom. 16.
Origen.
Hebr. 2.
III.
Oratio iusto-
rum incensum.
Hebr. 13. 15.
Hebr. 7. 5.
1. Ioan. 2. 2.

Sanctorum de manu Angelis coram Deo. Porro: quanquam hæc etiam nunc locuta habeant: Ioannes tamen potissimum hoc loco de Christo in Cruce, cū pro omnibus in humanitatis thuribulo omnium mortalium vota, salutem, & redemptio- nem, deprecantur: cum suo illo sacrificio cumulatissime impleuit, interpellans re ipsa p̄dō omnibus suo illo cruento sacrificio, quod pro mundi redemptio- re tanquam verus Pontifex offerebat, adiungens quoque clamorem, & lacrymas: exauditusque est pro sua reuerentiā, quemadmodum dicitur Apō- stolus ad Hebr. 5. Qui inquit, in diebus carnis sue preces, supplicationesque ad eum, qui post se illum saluum faceret a morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens: exauditus est pro sua reuerentiā. Quo loco illud, in diebus carnis sue, Hebraismum continet, significatque illud tempus, quo Christus inter homines passibilis verlabatur: sic enim caro accipitur 2. Cor. 5. Si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus: quemadmodum interpretatur D. August. lib. ii, contra Faustum Manich. c. 7. Carnem, inquit, hoc loco non ipsam corporis nostri substantiam, quā Dominus etiam post resurrectionem suam carnē appellat, dicens Lucā 24. Nāpate, & videte quia stritus carnē, & ossa nō habet, sicut me videtis habere: sed corruptionem, mortalitatemque: carnē vult intelligi, quæ post resurrectionem non erit in nobis sicut iam Christo non est. Deinde aduerte quodādam has preces, & supplicationes, de quibus loquitur Paulus, referre ad orationem Christi in horto, quod colligere se arbitrantur ex illis verbis: Qui post se illum saluum faceret a morte, tunc enim constat Christum a Patre petiisse, vt à se passionis calicem transferret: ita sentiunt D. Ambrosius, Theodor. Oecumen. & D. Thomas in cō- ment. eiusdoci. Verum nos quanquam propter tantorū Doctorum auctoritatē ad orationem quoque factam in horto has preces, supplicationesque spectare credimus: tamen multo magis de oratione Christi in Cruce intelligendas esse arbitramur: mouentque nos in primis illa verba: & exauditus est pro sua reuerentiā: quæ non ita facile, quæ quid superioras auctores conetur, a orationem in horto accommodari possunt: cum Christus tunc secundum inferiorem animæ partē petierit, vt calix passionis ab ipso, si fieri posset, transferretur: quod etiam non fuit a Patre concessum: tamen et si secundum superiorem animæ partē voluerat, in quā non vt appetitus erat naturalis, sed vt rationem consequbatur, quemadmodum docet diuus Thomas, fuerit exauditus, siquidem se diuina voluntati omnino cō- formabat dicens: Verum amen non mea voluntas, sed tuā fiat. Deinde quoniam, cum Paulus dicat Christum orasse cum clamore valido, id autem non in horto factum legamus, sed in Cruce, par est credere Paulum multo magis ad orationem Christi in Cruce, quam in horto habitam spectasse: idque tandem confessus est D. Thomas in commentariis super epistolam Iacobi cap. 4. vbi docet Christum quater fleuisse, primum in infantia instar aliorum infantium: deinde cum Lazarum voluit a mortuis excitare Ioan. 11. Tertio super ciuitatem Hierosolymam Luc. 19. postremo in Cruce iuxta illud, inquit, Hebr. 5. Cum clamore valido, & lacrymis. Exauditus vero dicitur pro sua reuerentiā, seu vt est Græcè: ἕνεκεν τῆς εὐσεβείας, hoc est, vt exponit D. Chrysost. exauditus est ob eam reuerentiā, & venerationem, quā ipse dignus erat. Hæc enim nobis interpretatio magis probatur, quā ea, quam quidam afferunt exauditum scilicet fuisse pro sua reuerentiā, hoc est, pro illa reuerentiā, quā ipse Patre reuerbatur: & quā illa Oecumenij, & Photij, exauditum esse pro sua reuerentiā, hæc est, pro singulari erga nos humanitate, ac pietate.

Quarto. Accipit Angelus thuribulum aureum, impleuitque illud de igne altaris, & misit in terrā. Rectè Angelus impleisse dicitur igne thuribulum, quia Christo non

Christus in
cruce ponti-
fex sacrificiū
Deo offerens.
Hebr. 5. 7.
2. Cor. 5. 16.
D. August.

Luc. 24. 39.

D. Ambrosius.
Theodor.
Oecumen.
D. Thom.

D. Thom.
Luc. 24. 25.

Christus qua
ter fluit.
Ioan. 11.
Luc. 19.
Hebr. 5. 7.
D. Chrysost.

Oecumen.
Photius.

V.

non

non ad mensuram datus est Spiritus sanctus: itaque de aureo humanitatis thuribulo pleno igne charitatis, & donorum Spiritus sancti misit Christus in terram, eum Spiritum sanctum in Apostolos in die Pentecostes sub specie ignis largiter effudit. Illud tibi difficultatem hoc loco faciet, quomodo Christus dicatur accepisse ignem de altari, si per altare Ecclesia intelligenda est, nam ipsa potius de Christo, non Christus de ipsa ignem accepit: sed eam tamen sic expedies, si aduertas tam in tabernaculo, quam in templo duplex fuisse altare & holocausti videlicet, & thymiamatis, illud aere in atrio, hoc autem in ea parte, quae Sancta dicebatur: in illo hostiae cremabatur, in hoc thura, & thymiamata adolebantur: denique ex altari holocausti ad altare thymiamatis ignis deferrebat, ut aromata incenderentur. Priori igitur loco cum Christus dicitur stetit ante altare, in quo altari Ecclesiam significata diximus, intelligendum est altare thymiamatis: hoc vero loco, cum dicitur angelus impleuisse thuribulum de igne altaris, altare holocausti accipere oportet, quod altare non Ecclesiam interpretatur, sed cum Caesio Pannonio, & alius Crucem, quae altare holocausti merito nuncupatur, quod in ea Christus Patri sese in holocaustum obtulit: quia enim per Crucem sibi quidem gloriam corporis, & celebritatem nominis promeruit, nobis autem, ut Spiritus sanctus daretur: optimo iure thuribulum de igne altaris impleuisse, cumque in terram misisse perhibetur. Postremo postquam ignis ab Angelo missus est in terram, dicuntur facta tonitrua, voces, fulgura, & terrae motus, quia Apostoli postquam ignem Spiritus sancti in die Pentecostes sibi a Christo, de caelo demissum, in specie ignis acceperunt statim ceperunt loqui variis linguis, (id enim voces significant) praedicatione tonare, fulgurare miraculis; denique orbe uniuersum tum miraculorum splendore, tum doctrinae magnitudine, altissimaque mysteriorum fidei explanatione cito quatere, rerumque ipsarum nouitate attonitum permouere, ut terrae motum magnum diceret Sybi que gentium excitatum: quanquam & per terrae motum tyrannorum, ac principum aduersus Ecclesiam persecutiones, quibus orbis uniuersus quasi sedibus, imo & a fundamentis quodammodo auulsus turbati, commouerique videbatur, non in concinnam accipi possint.

Spiritus sancti in Apostolos aduentus.

Pannonijs. Crucis Christi altare holocausti.

Post Diem Pentecostes Apostoli fulgura, tonitrua, edus.

Altare holocausti describitur.

SECTIO III.

UT ea, quae hoc loco Ioannes de Angelo, qui ex vno altari ignem accepit, in altero thymiamata incendit, illustriora reddatur, utriusque altaris descriptio sub aspectum subiicienda est. Supposuimus enim haec duo altaria siue in tabernaculo Mosaico, siue in templo Salomonis fuisse vnum holocausti, thymiamatis alterum, ex vno quoque igne ad incendenda in altero thymiamata deferri solitum, id quod a precedente Angelo quem Christum interpretati sumus, factum fuisse cum Ioane docuimus: quae plane visio siue utriusque altari descriptione perspicua satis esse non potest. Primum itaque altare holocausti describamus ex his, quae Exod. 27. & 38. commemorantur. Erat igitur in primis illud altare de lignis setim cooperitis laminis aereis interius, & exterius, habebatque longitudinem quinque cubitorum, latitudinem similiter cubitorum quinque, altitudinem vero tertium cubitorum, ut sacerdotes facile ad illud possent pertingere: quare erat hoc altare instar cuiusdam quadrae atque fundi, & aperto non carens, totum intussecus vacuum & inane. Secundo in superiori parte ad quatuor angulos totidem veluti cornua prominebat obelisci instar ex eadem materia, non distincta, sed continuata cum reliquo cretae enim exponit interpretes illa verba ex odivigesimo septimo

Altare holocausti quae masececi.

Cornua altaris quid.

Exod. 27. 23.

*Ene craticula
qualis
fuerit.
Hebraei.
Abulens.
Lyranus.*

Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erant. Tertio erat quaedam craticula aenea usque ad altaris medium in modum retis, de cuius forma, sitque est aliqua controuersia Hebraei, quos sequitur Abulensis quaestione sexa super caput vigesimum septimum Exodi, & Lyranus ibidem existimant hanc craticulam non imitti solitam intra altare, sed fuisse per eius circuitum tanquam zonam quaedam eleuatam per cubitum cum dimidio usque ad altaris medium, ad altaris dimittaxat decorem, & pulchritudine. Verum haec sententia omnino est improbabilis, & plane a sacro contextu abhorrés, ut perspicuum est. Alij eam sine pedibus effingunt, appenduntque ex quatuor cornibus altaris per quatuor illos circulos aeneos, ita ut per catenulas etiam aeneas usque ad medium altaris descenderet.

Arias Mota.

*Arias Montanus sentit eam craticulam quatuor pedibus constitisse, quibus fulciebatur, fuisseque altitudine selqui cubitali, atque ad eam illatam intra altare & pauimento superpositam pertinuisse usque ad altaris medium. In eo haec opinio nobis non probatur, quod craticulam demittit intra altare usque ad altaris medium: quauis enim Exodi vigesimo septimo dicitur: *Et sitque craticula usque ad altaris medium, id**

Exod. 27. 5.

tamen non de craticula quoad partem superiorem, in qua carnes ponebantur, accipiendum est: ea enim superficiem ipsam altaris contingebat: sed de inferiori parte craticulae, quae dicebatur arula, in qua ignis incendebatur: haec namque arula manebat in medio altaris, quemadmodum disertè traditur Exodi trigesimo octa-

Exod. 38. 4.

uo, ubi ita legimus: Craticulam eius in modum retis facies aeneam, & subter eam in altaris medio arulam, finge enim craticulam aequalem spatio illi vacuo intra altare, ita tamen, ut eodem modo posset intra altare inferri, & extrahi, cum opus esset, tum ex ista craticula pendere arulam aeneam eiusdem & longitudinis, & latitudinis aeneis clauis superiori craticulae annexam, ita ut inter superiorem craticulam, & inferiorem

*Quid arula
in altari hoc
locasset?
Exod. 38. 4.*

*interiectum esset spatium selqui cubitale, seu cubiti cum dimidio, ex quo fiebat, ut ista arula maneret in medio altaris, cum altaris altitudo esset triu cubitorum. In hac igitur arula ponebantur ligna, ignisque incendebatur ad concremandas carnes, quae in superiori craticula ponebantur: de qua ista arula intelligendum est, quod dicitur Exod. trigesimo octaui. *Et subter eam in altaris medio arula.* Quidam in ista arula deorsum versus ponunt quatuor pedes aeneos in quatuor angulis constitutos, cum ipsamet arula continuatos, quibus totum craticulae instrumentum cum sua arula in pauimento nitetur. Caterum cum neque ex scriptura, neque ex Iosepho habeamus craticulam istam habuisse pedes, non est cur ei illos adiugamus: credimus enim illam per catenulas fuisse appensam ex quatuor cornibus altaris, quos in altari fuisse per quatuor angulos superius diximus.*

II.

*Fenestra
altaris.
Beda.
Magister historiae
scholasticae.*

*Annuli in
craticula,
&
altari.
Exod. 38. 5.*

*Quarto plerique ponunt in Orientali latere altaris quandam quasi fenestram, per quam cineres extraherentur, & ligna super aulam ponerentur. Ita sentiunt Beda libro secundo de tabernaculo capite duodecimo, Magister historiae scholasticae in Exodo capite quinquagesimo nono. Quam opinionem, cum repugnet textui Scripturae, & commodiorem faciat usum altaris, non est, cur improbemus. Quinto habebat craticula quatuor annulos aeneos per quos vectes duo insercebantur ad portandum, cum ex altari extraheretur, quos annulos distinctos, ac diuersos omnino fuisse ab annulis altaris, de quibus superius diximus, perspicuum est ex capite trigesimo octaui Exodi, ubi ita legimus: *fusi quatuor annuli per totidem retiaculi summos annulos, ex quo patet in ipso retiaculo, seu craticula ponere quatuor annulos: habuisse vero praeter ea ipsum altare alios quatuor annulos aeneos, per quos etiam vectes de lignis setim arte cooperitis ad portandum immitterentur, patet ex eodem loco, ubi nominantur circuli, qui in lateribus altaris eminebant:**

nebant: ij verò vectes erant delignis setim obducti are. Sexto non defuerunt, qui existimarent hoc altare holocausti impletum fuisse terra vsque ad medium, ad quam opinionem accesserunt Abulensis, & Magister historię scholastica, probatis super eo holocausti, & pacifica vestra. Ceterum Theodoretus quęst. 74. super Exodum ait eo loco Exodi non esse sermonem de altari holocausti, quod erat in atrio tabernaculi, sed de altariibus, quę specialiter in aliquibus locis erigebantur ad immolandum, quę Deus volebat esse vel ex terra, vel ex impolito lapide, vt perfecta immolatione quam primùm destrueretur, ne postea gentilibus ad cultum Deorũ suorum deseruirent: vnde eodem loco Exodi statim iubetur: *Quod si altare lapideũ feceris mihi, non adificabis illud de scilicet lapidibus: sed tamen impleri solitum eiusmodi altare lapidibus saltem vsque ad medium, hoc est, vsquę ad arulam, manifestę colligitur ex primo Machabæorum quarto, vbi ita legitur. Dixit autem Iudas, & congregatus est omnis exercitus, & ascenderunt in montem sion, & viderunt sanctificationē desertam, & altare profanatum. & portas exustas. Et paulo post: Et cogitavit Iudas de altari holocaustorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret, & incidit illico viliũ binum, vt destruerent illud, ne forte illis esset in opprobrium, quia contaminauerunt illud gentes, & demoliti sunt illud. Et repesierunt lapides in monte Domus in loco aperto, quoad usque veniret Propheta, & responderet de eis. Et acceperunt lapides integros secundum legē, & adificauerunt altare novum secundum illud, quod fuit prius. Vbi cernis altare holocausti ex lapidibus constructũ, sed illud ita accipe, vt lapidum structura per cubitum cum dimidio tantũ ascendere, deinde verò superponeretur altare aneum, & craticula eum sua arula vsq; ad medium altaris per cubitum etiã cum dimidio descendens inferretur: erat enim altare hoc tribus altum cubitis. Postremò in hoc altari fiebat iuge illud sacrificium, de quo agitur Numerorum vigesimo octauo. Etiam duo agni anniculi quotidie immolabantur, vnus mane, & alter vesperi: prioris immolatio sacrificium matutinum, posterioris vespertinum dicebatur præter alia multa sacrificia, quę in eodem altari peragebantur: præcipiebat verò Deus Leuitici sexto, vt ignis in hoc altari nunquam deesset, quocirca à Sacerdotibus lignis subinde appositis in continuo fovebatur. Atque hæc de huius altaris descriptione.*

Mystica altaris holocausti expositio.

SECTIO III.

NE superius descriptam altaris holocausti formã expertem mysterij putet I. quispiam, duplex illius mysterium indicabimus, vnum ad allegoriam, alterum ad mores pertinens. Quod ad allegoriã igitur spectat, omnia sacrificia, quę in altari holocausti peragebantur, sacrificiũ Christi crucentũ in cruce peractum representabant, sicut iuge sacrificium, sacrificium Missę in euentum, quo Christus quotidie in Ecclesia immolatur, vt plerique omnes Patres docent: quæ de re legendus est doctissimus Turrianus posteriori tractatu de Eucharistia cap. vigesimo secundo. Ex quo fit, vt merito Crux Christi per altare holocausti fuerit adũbrata: siquidem in ea peractum fuit illud crucentum Christi sacrificiũ. Erat altare holocausti non intrã, sed extrã tabernaculum, in atrio videlicet tabernaculi constitutum, quoniam Christus extra castra passus est, vt ait Paulus ad Hebræos 13. Quatuor cornua designat quatuor mundi plagas, pro quibus Christus se Patri obrulit. Cooperitur laminis aureis, quia cũ as sit sonorum, reatẽ Crucis prædicatio iusto ore be diffusa.

Abulensis.
Magister hi-
storia schola-
stica.
Exod. 20. 14.

vsque ad
medium la-
pidibus im-
plebatur al-
tare.
I. Mach. 4.
36.

Altare holo-
causti, & sa-
crificium in ea
peractum Crux
est, & crucentũ
Christi sacrifi-
cium a iu-
brabant.

Hebr. 13.
Crucis prædi-
catio iusto ore
be diffusa.

*Psal. 18. 5.
Crucis po-
tentia.*

*Psal. 101. 4.
Acerbitas do-
loris Christi,
quibus Ad-
peccatum fo-
menta mini-
strauit.
Paradisus ter-
restris ad O-
rientem sui.
Genes. 2. 8.
Septuag. in-
terpresis.*

tionem toto orbe per Apostolos diffusam, significat, iuxta illud Psalmi decimi octauis. *In omnem terram exiit sonus eorum.* Est etiam aes symbolum fortitudinis ad exprimendam crucis inuictam potentiam, quæ omnes mundi, Dæmonisque vires non tantum fregit, sed etiam contriuit. Craticula, in qua carnes ponebantur, & igni supposito tremabantur, ostendit acerbissimos cruciatus, quibus Christus in Cruce tanquam in craticula correbatur, iuxta illud Psalmi 101. quod ad Christum etiam spectat. *Ossa mea sicut cinerum aruerunt,* seu ut reddit Hieron. *Quasi fixa aut torrens adusta sunt.* Non vacat autem mysterio, quod in latere Orientali erat fenestra, per quam ligna in arulam immittebantur, & igni fomenta suppeditabatur, quoniam scilicet à parte Orientali, in qua situs fuerat paradysus terrestris, peccatum Adæ provenit, quod uolotibus, & cruciatibus Christi, materiam, & fomenta ministravit: quod autem paradysus ad Orientem fuerit, ostendit locus ille Genes. 2. ubi pro eo, quod nos habemus: *Plantauerat Dominus Deus paradysum à principis,* habent Septuaginta, *ἐφ' ὅτε ὄσεν κ' ἐξ ὁσ ὁ θεὸς τὸν δένδρον ἐν ἑδρῶν κ' ἀνατολῆς,* id est, *Plantauerat Dominus Deus paradysum in Eden ad Orientem.* Atque hæc breuiter de altaris holocausti allegoria.

II

*D. Gregor.
Carnis ma-
ceratio, &
penitentia in
altari holo-
causti figura.*

Rom. 12. 1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

Quod ad tropologiam spectat, ea est de penitentia, carnisque maceratione quæadmodum docet D. Greg. homilia vigesima secunda in Ezech. ubi altare holocausti cum altari thymiamatis componit. *Quid est, inquit, altare, nisi meus benè uiuentium, qui peccatorum suorum memores lacrimis se lauant, carnem per abstinentiam macerant, ubi ex maiore compunctionis ignis ardet, & caro consumitur iuxta illud Apostoli ad Romanos duodecimo. Præ exhibeat corpora uestra hostia uiuentem, sanctam, Deo placentem: hostia uiuens est corpus Domino afflictum: hostia, quia tam huic mundo est mortuum, uiuens, quia cuncta, quæ præcualet, bona operatur: sed alia compunctio est, quæ per timorem nascitur, alia, quæ per amorem: unde & in tabernaculo duo altaria fieri iubentur, unum exterius, aliud interius: unum in atrio, aliud ante arcam: unum are cooperitum, aliud auro: in areo cremantur carnes, in aureo incenduntur aromata. Multi enim plangunt mala, quæ fecerunt, & incenduntur uitiis igne compunctionis, quorum adhuc suggestiones in corde patiuntur, quid isti nisi altare sunt aream, in quo carnes ardent, quia adhuc ab eis carnalia opera planguntur? Alij uero à carnalibus uicis liberi amoris flamma in compunctionis lacrimis inardescunt, superius iam ciuibus interesse compeccunt, Regem in decore suo uidere desiderant, & flere quotidie ex eius amore non cessant, quid isti nisi altare sunt aureum, in quorum corde aromata incensa sunt, quia uirtutes ardent: sed hoc altare aureum est ante uelum, quia sanctorum corda per sanctum desiderium in illum ardent, quem adhuc reuelata facie uidere non possunt. Hactenus Gregorius. Ex quo didicisti altare holocausti esse cor hominis lele per penitentiam macerantis prauasque animi appetitiones castigatione corporis comprimentis: altare uero thymiamatis esse cor iusti orationem, & amorè Deo tanquam suauissimam thymiamata offerentis. Porro obserua quoad situm ingredientibus siue tabernaculum, siue templum Sacerdotibus prius occurrere altare holocausti, quam altare thymiamatis, cum altare holocausti esset in atrio, altare uero thymiamatis in ea parte, quæ dicebatur Sancta: nimirum ad perfectionem tendentibus prius est excedenda mortificatio, prauarumque appetitionum compressio, ut ad thymiamata Deo offerendum per internos, & excellentes uirtutum actus, inflammatum quæ amorè possint accedere: unde Cant. 3. prius myrrha, quam thus nominatur. *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut uirgula sumi ex aromatibus myrrhe, & thuris?* Præterea ignis, quo thymiamata in altari aureo incendebantur, deferebatur ex altari holocausti, in quo perpetuo ignis fouebatur, quoniam orationum feruor, atque ardor ex carnis maceratione,*

*Mortificatio
orationis ex-
eritio, car-
risque uirtu-
tibus præ-
mittenda est.*

Cant. 3. 6.

desertum sicut uirgula sumi ex aromatibus myrrhe, & thuris? Præterea ignis, quo thymiamata in altari aureo incendebantur, deferebatur ex altari holocausti, in quo perpetuo ignis fouebatur, quoniam orationum feruor, atque ardor ex carnis maceratione,

ratione, ac passionum mortificatione ortum habet: à qua nunquam cessandum est, sed conseruandus perpetuo ignis in altari holocausti propter continuam carnis tyrannidem, quæ etiam debet continuo bello, & conflictu coerceri. Quare qui orationi vacare studet non incumbens mortificationi, perinde facit, atque si sine igne aromata vellet incendere,

Craticula confecta in modum retis varia mortificationem, & macerationum genera inuicem connexarum, & in modum Crucis, quæ etiam mortificationis est symbolum, complicatarum designat, quibus, qui sese studio virtutum dedunt in hoc spiritali holocausti altari continuo torretur, carò que ipsa consumitur, hoc est, carnalis, & animalis homo destruitur, & in spiritualem, ac cælestem conuertitur, iuxta illud Pauli 2. Corinthiorum 4. *Propter quod non desicimus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpitur: tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem.* Atque hæc mira carnalis hominis in spiritualem conuersio, quæ in altari holocausti perficitur, mihi videtur expressa in eo altari holocausti, quod per visum ostensum fuit Esaia c. 6. ait enim Propheta volasse ad se unum de Seraphim habentem in manu calculum, quem forcipe tulerat de altari, eoque os suum tetigisse, atque mudasse: quo loco per calculum vult D. Hieronymus accipiendum esse carbunculum pretiosam gemmam: nam verbum Græcum *carbunculus*, quo vti sunt Septuaginta, & carbonem ignitum, & carbunculum lapidem pretiosum significat. *Calculus iste, inquit Hieronymus, qui à solis septuaginta carbunculis id est, carbunculus est interpretatus, potest non carbonem significare, vel prunam, ut plerique existimant, sed carbunculum lapidem, qui ob coloris flammei similitudinem ignem appellatur ex quo intelligimus altare Dei plenius esse carbunculis.* Hæc Hieronymus. Iuxta cuius sententiã putantis calculum illum detractum forcipe à Seraph ex altari fuisse carbunculum pretiosam gemmam, merito aliquis querat, quomodo ignis illius altaris poterat nutrir carbunculis, gemmisque pretiosis, cum gemmæ non sint aptæ ad nutriendum ignem? Cui dubitationi mihi respondendum videtur in illud quidem altare non carbunculos, & gemmas ad ignem nutriendum immittas fuisse: sed coniectos carbones, qui tamen ab igne altaris in gemmas conuertebantur: itaque qui carbones iniecti fuerant, carbunculi, & gemmæ prodibant ad vim nostri altaris holocausti, patientiæ scilicet exprimentam, cuius vi planè diuina, & admirabili peccatores instar carbonum frigidi, nigrique suorum scelerum, ac flagitiorum turpitudine in carbunculos, gemmasque euadunt pulcherrimas: fiuntque pretiosi lapilli, siue per charitatis ardorem carbunculi, siue per castitatem smaragdi, quod lapidis genus inimicum esse libidini à multis proditur scriptoribus, siue etiam per inuictam animi fortitudinem, & insuperabilem diuina ope in medio persecutionum patientiam adamantes. Itaque hic etiam verum est illud Psalmi: *Carbones succensit sicut ab eo, nec tantum succensit, sed in gemmas, etiam pretiosasque lapillos diuinitus conuersi.* Atque hæc de altari holocausti mysterio perstrinxisse lit satis.

III.
1. Cor. 4. 16.

Esa. 6.
D. Hieron.

Patientia
vniuersa, &
mirabilis.

Smaragdus
libidini inimicus.

Psal. 17. 9.

Altare Thymiamatis describitur, eiusque mysterium explicatur.

SECTIO V.

Descripto altari holocausti, superest, ut altare quoque thymiamatis describamus, ut ea, quæ Ioannes hoc loco tradit, intelligi queat: siquidem uti diximus hac visione vtrumque altare complexus est. Igitur de altaris thymiamatis figura agitur Exodi 34.

Primum verò sciendum tria tantum fuisse ea in parte templi, quæ dicebatur Sancta, hoc ordine collocata, ut auctor est Iosephus li. 3. antiquit. c. 7. Ad Septem-

*Mensa propo-
sitionis, candelabrum et
altare thymiamatis in
qua templi
parte fuerint.
Ligna setim
eadem qua
cedrina.
Exod. 30. 3.
Quid altaris
cornua.
Lyranus.
Abulensis.*

*Craticula al-
taris thymia-
matis.*

*Quid Corona
in altari.*

*Thymiamata
quid fuerint.*

*Leuit. 10.
Thuribulum
quid.*

*Leuit. 9.
Omnes sacer-
dotes offere-
bant thymia-
mata.
Abulensis.
Luc. 1.
Thymiamata
oblato bis
in die fiebat.
Iosephus.*

Hebr. 9.

trionalem templi parietem erat mensa propositionis non longe ab adyto: ex aduer-
so mensa ad parietem meridionale erat candelabrum aureum: inter hoc, & mensam
altare thymiamatis. Secundum erat hoc altare de lignis setim, id est, iuxta proba-
biliorem sententiam cedrinis, quae ligna cooperiebantur laminis aureis, cum in
contextu dicitur, *Vestisque illius auro purissimo*. Tertium erat quadratum, hoc est, a qua-
drato laterum, cum haberet cubitum unum in longitudine, & alterum in latitudine,
quare in contextu quadrangulum pro quadrato accipiendum est, habebat tamen
altitudinem duorum cubitorum. Quarto procedebat ex ipso cornua quatuor an-
gulis superioribus, quae cornua Lyranus vult fuisse quaedam pomella in quatuor
illis angulis collocata ad pulchritudinem, & decorum altaris, quae opinio est He-
braeorum. Abulensis, & alij existimant fuisse partes quasdam prominentes ex ipsis
angulis prodeutes, neque probat eorum sententiam, qui putant eiusmodi partes
fuisse recurvas, ut ex eis videlicet appenderentur aliqua craticulae aureae ad incen-
dendum thymiamata, aut vasculum aliquod ad Thymiamata, ignemve recipiendum:
imò contendit, siue ea cornua recurva fuerit, siue recta, nihil ex eis appendi solitum:
quemadmodum fuisse argumentatur quaestione secunda super caput trigessimum
Exodi: docens vasa omnia ad altare thymiamatis pertinencia fuisse in altari holo-
causti. Quintum habebat hoc altare operitorium quoddam reticulatum, hoc est, in-
star retis de lignis setim cooperitum laminis aureis, quod in contextu craticula, & in
Hebraeo tectum appellatur. Sextum habebat in superiori parte coronam auream per
circuitum, id est, labium quoddam aureum ambiens totum altare in superioribus
extremitatibus, quod corona dicitur, non quod rotunda esset, siquidem erat qua-
drata, quemadmodum & altare, sed quia totum altare per gyrum ambiebat. Septi-
mum. Erant sub corona duo annuli aurei per duo opposita latera, id est, quatuor,
bini videlicet in duobus lateribus oppositis, ut in eos quo vectes de lignis setim
cooperiti laminis aureis insererentur ad portandum altare. Octauum. Super hoc alta-
re cremabatur incensum quoddam compositum, quod appellatur thymiamata, non
ita tamen, ut per craticulam immediate poneretur: sic enim aurum, quo erat cooperi-
tum, igne liquefieret, & cinere obscuraretur: sed erat quoddam vas aeneum, quod
vocabatur ignis receptaculum, & saepe dicitur thuribulum, cuiusmodi erant multa
vasa, ut patet Leuit. 10. ubi refertur Nadab, & Abiu filius Aaron posuisse ignem
in thuribulis, & incensum Domino obtulisse: itaque ponebatur super craticulam
huiusmodi thuribulum, & in eo thymiamata offerebatur: diebus quidem profectis
unum tantum thuribulum: in solenniioribus interdum plura, ut ex capite 9. Le-
uitici perspicuum est. Non enim solum summus sacerdos, sed etiam reliqui om-
nes offerebant incensum in hoc altari: quemadmodum probat Abulensis qua-
estione 60. super 30. caput Exodi ex Zacharia patre Ioannis Baptistae, qui erat ex
minoribus sacerdotibus, & tamen offerebat incensum coram Domino. Luc. 1.
Decimum. Haec thymiamatis oblatio fiebat bis in die: semel quidem mane cum
sacerdos componebat lucernas candelabri: cum enim septem essent lucernae in
candelabro, quatuor earum de die non ardebant, ut auctor est Iosephus libro 3.
antiquitatum cap. 9. easque sacerdos extinguebat ad auroram, & reliquas tres alias
lucentes: tunc igitur semel offerebat thymiamata: deinde verò iterum vesperi, cum
redibat, ut quatuor lucernas extinctas rursus accenderet: omnes enim septem de
nocte lucebant. Quod verò attinet ad thuribulum aureum, cuius hic facit men-
tionem Ioannes, illud erat in Sanctis Sanctorum, quemadmodum docet Paulus
ad Hebraeos 9. ut inferius demonstrabimus, ad usum videlicet sacerdotis, cum
semel in anno in die illo solenni purgationis ingrediebatur in Sancta Sanctorum:

quo

Hoc loco per Angelum summus Sacerdos intelligitur.

quo fit, ut hoc loco non quilibet Sacerdos, sed summus, & maximus per Angelum habentem thuribulum aureum accipiendus sit: siquidem reliqui Sacerdotes ante thuribulis utebantur, ut paulò ante diximus.

Quod attinet ad huius altaris mysterium, illud inter alios explicavit Beda libro suo de tēplo Salomonis capite 12. à quo nō nulla mutuabimur. Altare igitur thymiamatis præstantes sanctitate viros significat, qui per celestium rerum contemplationem, terrenarumque despicientiam propè Sancta Sanctorum celestia vitam agunt; qui in altari holo causti, in quo hostiæ cremabatur, passionū suarū hostijs immolatis orationum, reliquiarumque virtutum thymiamata sua iussima divini amoris igne incendunt. Deoque in cordis sui thuribulo sanctissime offerunt. Erat de lignis fetim impuribilibus, quia terrena corruptionis expertes, & ferè impuribiles oportet esse eos, qui contemplationi vacant, & desiderio tendunt ad celestia, quæ tamen ligna aureis charitatis bracteis debent esse cooperta. Quadratum erat altare, quæ figura firmitatis: & stabilitatis est symbolū: quoniã quæ iam sunt altare thymiamatis, nullis debent rerū successibus de suæ mētis statu, & tranquillitate dimoveri iuxta Pauli ad Roman. 8. *Qui ergo nos separabit à charitate Christi: tribulatio, an angustia?* Quam eandē ob causam arca Noë, quæ figura Ecclesiæ fuit, ex quadratis lignis fuit cōposita, quemadmodum expedit Origenes hom. 2. in Genesim. Etenim pro eo quod nos habemus Genes. 6. *Fac tibi arca de lignis lavigatis*, Septuaginta trāstulerunt, *Fac tibi arca de lignis quadratis*: idcirco etiã Arca- des, ut auctor est Pausanias, Deorum suorum simulachra quadrantaliter faciebāt, ut eorum inde stabilitas demonstraretur. Altitudo duorum est cubito rum, quia nō solum mente, sed etiam corpore in celestia feruntur, quemadmodum de se testatur Regius vates Ps. 83. *Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum*. Quatuor habet cornua, seu pomella quedam pulcherrima, quia quatuor illæ virtutes Prudentia, Iustitia, Temperantia, Fortitudo quasi in quatuor animæ angulis collocatæ eam pulcherrimam efficiunt. Craticula aurea, in qua odores ponuntur, ipsa iustorum corda interpretatur Beda, in quibus orationum, & desideriorum aromata Deo adolentur, quæ craticula est ad excernendos omnes terrenorum affectum, & cogitationum cineres, ut pura maneat oratio, & perpurgata celestium rerum desideria. Duo vectes, quibus portatur altare, sunt amor duplex, Dei videlicet, & proximi: quo duplici amore mens iusti ferri, ac iustineri debet: qui vectes merito in circulos aureos inferuntur, quia uterque amor per aureas, id est, charitate fulgentes actiones exercetur.

Adverte autem nullo modo potuisse altare altero tantem vecte portari, quin corrueret: sic enim vera iustitia absque utroque amore constare nequaquam potest, unde sponsus Cantic. 1. sponsam bis pulchram appellavit, cum dixit: *Eccc tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es*, propter geminam scilicet hanc dilectionem, ut interpretatur D. Greg. bis in die Thymiamata offerebatur semel mane, & iterum vespere, quod erat veluti iuge quoddam sacrificiū, ut responderet iugi sacrificio altaris holo causti, in quo duo agni quotidie unus mane, alter vespere immolabatur, quia passionū mortificationi, quæ per altare holo causti significatur, eadem planè mensura respondet Divinus amor, & cōtemplationis ardor, quæ per altare thymiamatis exprimitur, ita ut iuge Thymiamatis sacrificiū absque iugi hostiarū holo causto esse non possit: quam ob causam sponsus utrunque continxit Cant. 5. *Veni, inquit, in hortum meum, seror mea sponsa c. missi myrrham meam, passione ut in eum aromatisibus meis*. Vbi per myrrham mortificatio, per aromata Divinus amor, & cōtemplatio intelligitur. Quo loco obiter adverte Christum Dominum se in

III. Beda.

Vir sanctitate præstans. altare dicitur thymiamatis.

Quadrata figura stabilitatis symbolum.

Rom. 8. 35. Origen. Genes. 6. 14. Pausanias.

Sancti mēte, & corpora feruntur in celestia. Psal. 83. 3.

Cor iusti aurea Craticula. Beda.

Amor Dei, & proximi.

IV.

Sine utroque amore vera iustitia non constat.

Cant. 1. 15. Divinus amor, & cōtemplationis ardor mortificationi respondet.

Cant. 5. 14. Christus in messe laetitiam percipit.

passione messori comparare tum ad significandam animi lætitiã, qua patiebatur: solent enim agricolæ messis tempore plurimum lætari, iuxta illud Esaiæ 9, *lætati- buntur coræ te, sicut qui lætatur in messe: tum ad significandũ copiosum passionis suæ fructum, quem iam tunc patiẽdo quasi metere, & colligere videbatur. Itaque ipsa Christi passio veluti quædã fuit messis, fructuumque collectio. Deinde etiã ob- serua, quanti Christus redemptionem nostram fecerit, qui eam aromata sua ap- pellet: *Messui*, inquit, *myrrham meam cum aromatibus meis*: & myrrhæ, hoc est, passio- nis amaritudinem paucorum aromatum, id est, prædestinatorum lucro vsque aded compensatam existimet, vt quasi gloriabundus præ lætitiã, & quodã veluti tripudio decanter. *Messui myrrham meam cum aromatibus meis*. Denique, corona au- rea, quam habet altare per gyrum, coronam illam gloriæ significat, qua iusti, si in sanctitate permanferint, à Deo coronabuntur: de qua loquitur Paulus 2. Tim. 4. *In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ*. Reliqua, quæ hic desiderari possunt, petẽ- da sũt ex iis quæ capite septimo sectione septima de altari holocausti differunt.*

Corona alta-
ry, corona
gloriæ.
2. Tim. 4. 8.

Thuribulum quoddam aureum fuisse intra Sancta sanctorum, atque ad eò diuersum ab altari thymiamatis.

SECTIO VI.

I. Spposuius hætenus thuribulum quoddam aureum fuisse intra Sancta sanctorum, quo solus summus Pontifex utebatur, cum in solenni expiationis die semel in anno eò ingrediebatur: ex quo vltiùs collegimus hunc Ange- lum, de quo Ioannes loquitur, maximum fuisse Pontificem. Quoniam verò nõ defũt, qui eiusmodi thuribulum cum altari thymiamatis confundant, visum est operæ pretium, quid ea de re sentiendum sit, hoc loco explicare. Illud igitur sta- tuendum est primò altare thymiamatis fuisse extra Sancta sanctorum in ea parte sue tabernaculi, siue templi, quæ Sancta dicebatur: qua quidem in re lapsi sunt Origenes hom. 9. in Leui. D. August. lib. quæst. in Exod. 9. 133. & 136. & quidam alij apud Theophylactum in c. 9. Epist. ad Hebr. existimantes altare Thymiamatis fuisse intra Sancta sanctorum, cuius erroris ansam acceperunt ex illis verbis. 3. Reg. 6. 22. *Exo. 30. 10.* Hebr. 9. *Exo. 40. 12.* Sancta sanctorum non sine sanguine. Verùm hic error facillè conuellitur, primùm ex cap. 40. Exodi, vbi altare aureum, id est, thymiamatis constituitur inter mensam & candelabrum, quæ nemo vnquam intra Sancta sanctorum colloca- uit. *Posuit, inquit, mensam in tabernaculo testimonij ad plagam septentrionalem extra velum: posuit & candelabrum in tabernaculo testimonij e regione mensæ in parte Australi: posuit & altare aureum sub tecto testimonij contra velum: itaque certis velum fuisse inter altare aureum, & Sancta sanctorum. Deinde Leuitici decimo sexto dicitur, quòd sum- mus Sacerdos semel in anno tingebat hoc altare sanguine, ad quod faciendum dicitur exire de Sanctis sanctorum. Accedit, quòd vt præcedenti sectione dixi- mus, in eo altari bis in die thymiamat offerrebat, Exodi trigésimo: at in sancta sanctorum non patebat aditus nisi semel in anno, & confirmatur, quia inferiores Sacerdotes, quibus ingressus in Sancta sanctorum erat interdictus, offer- rebant incensum in altari thymiamatis, vt patet de Zacharia patre Ioannis Bapti- stæ, quem de minoribus Sacerdotibus fuisse ex eo est perspicuum, quòd Luca primò*

Altare thy-
miamatis
fuit in ea par-
te templi, que
Sancta dice-
batur.
Origen.
D. August.
3. Reg. 6. 22.
Exo. 30. 10.

Hebr. 9.

Exo. 40. 12.

Leuit. 16.

Exod. 30.

Zacharia de

minoribus

fuit Sacerdo-

tibus.

Luc. 1.

primò dicitur forte exiisse ad ponendum incensum, & in ordine vicis suæ: at Sū-
 mus Sacerdos neque forte, neq; alternatione cū aliis ministrabat: quod non ad-
 uertens D. August. tractatu quadragesimo nono in Ioannē, D. Ambr. Beda, & Eu-
 thym. Lucæ primò perperam existimarunt Zach. Sacerdotem fuisse Summum.
 Maneat igitur altare thymiamatis fuisse extra Sancta sanctorum, quemadmodū
 præterea docent Philo Iudæus libro de victimis offerendis, Iosephus lib. 3. Anti-
 quit. c. 7. & lib. 8. c. 2. Beda libro suo de templo Salomonis c. 12. Theophylactus
 in caput nonum epistolæ ad Hebræos, Magister histor. scholasticæ in Exod. c. 67.
 Lyranus Exod. trigesimo, & 3. Regum 6. Caietan. & Lipomabidem, & D. Thom.
 1. 2. quæst. 102. art. 4. ad sextum. Quæ de re legendus est Abulensis quæst. 6. in
 caput 30. Exodi, & quæst. 16. in caput sextum tertij libri Regum. Quare cum di-
 citur 3. Reg. 6. *Altare oraculi texit auro*, appellatur altare thymiamatis, altare ora-
 culi, non quod esset in oraculo, sed quod esset propè oraculum, vt patet ex Hebr.
 quod sic habet ad verbum, *Altare, quod ad oraculum erat, texit auro*, est enim Hebr.
 אֲרָזָה לְפָנָיו, id est quod ad oraculum, & luculentius adhuc ex Septuaginta, qui ita
 transferunt: *Fecit altare ante faciem oraculi*. Ad locum Exodi 30. dicimus Sacerdo-
 tem quidem summum semel in anno deprecari solitum non sine sanguine in al-
 tari thymiamatis, verum ad id præstandum opus habuisse exire de Sanctis sancto-
 rum, quemadmodum disertè traditur Leuit. 16.

D. August.
 D. Ambr.
 Beda.
 Euthym.
 Philo.
 Iosephus,
 Beda.
 Theoph.
 Magist. hist.
 scholast.
 Abulens.

Hoc ita constituto sciendum præterea & diuum Paulam Hebr. 9. mentionē II.

facere cuiusdam aurei thuribuli, quod erat intra Sancta sanctorum, quod qui-
 dem Origenes, & Augustinus locis citatis existimarunt esse ipsum altare thy-
 miamatis, quæ ob causâ coacti sunt altare thymiamatis intra ipsa Sancta sancto-
 rum constituere. Verum cum demonstratum sit altare thymiamatis fuisse extra
 Sancta sanctorum, non defuerunt alij, qui cum viderent non posse altare thy-
 miamatis intra Sancta sanctorum collocari, & tamen in eo persisterent, vt altare
 thymiamatis cum aureo illo thuribulo confunderent, ausi sunt contra cōmunio-
 rem Doctorum sententiam, & manifestam Pauli doctrinam thuribulum illud au-
 reum ex Sanctis sanctorum quasi furtiuè extrahere, vt idem esse posset cum alta-
 ri thymiamatis, quæ opinatio placuit Abulensi quæst. 6. in c. 30. Exod. quem se-
 quitur Francisc. Ribl. 2. de templi fabrica cap. 8. & in cōment. epist. ad Hebr. ad
 c. 9. numer. 15. 16. 17. Cui cum vel ipsa thuribuli appellatio obstare videretur, in-
 mentem venit affirmare altare thymiamatis nihil aliud fuisse, quàm grāde quod-
 dam thuribulum: credo eadem facilitate dicturum thuribulū quoque nihil esse
 aliud, quàm parvū quoddam altare, vt nimirū omnia egrēgie concinant, & vbi
 eunque in sacris literis siue thuribuli, siue altaris mentio fiat, de alterutro sine dis-
 crimine sermonē esse existimemus. Sed agē probemus thuribulum quoddam au-
 reum fuisse in Sanctis sanctorum, atq; adeo planè diuersum ab altari thymiamatis.
 Audi Paulū Hebr. 9. *T. abernaculū*, inquit, *factū est primum in que erant candelabra,*
& mensa, & prope seipsum panem, quæ dicitur sancta, post velamentum autem secundum taber-
naculum, quod dicitur sancta sanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam testamenti
circumscitam ex omni parte auro: his verò ita compositis in priori quidem taberna-
 culo semper introibant Sacerdotes: in secundo semel in anno solus Pontifex
 non sine sanguine. Vbi primum cernis Apostolum eam partem, quæ Sancta dice-
 batur, ab ea, quæ Sancta sanctorum appellabatur, distinxisse: deinde disertis verbis
 affirmasse in Sanctis sanctorum fuisse thuribulū aureum, & arcam testamenti tam
 luculenter, vt nullum dubitandi locum reliquerit: nam si non dixit, aureum thu-
 ribulū fuisse intra Sancta sanctorum, per se etò neque dixit arcā testamenti ibidem

Thuribulum
 aureum intra
 Sancta san-
 ctorum fuit
 iuxta senten-
 tiam d. Pauli.
 Thuribulum
 aureum ex
 Sanctis san-
 ctorum aufe-
 runt quidam
 & idem quod
 altare esse di-
 cunt.
 Abulensis.
 Franc. Ribl.
 Hebr. 9. 4.

Verum ad primam objectionem dicimus non fuisse Pauli institutum numerum V. re omnia, quæ erant in tabernaculo, vnde & prætermisit tabernaculi atriû, & quæ in ipso erant utensilia: sed ea duntaxat, quæ erant in Sanctis sanctorum, vt ostenderet, quomodo Christus tanquam Pontifex Maximus intrauit, semel per suum sanguinem in Sancta sanctorum caelestia, eaque omnibus patefecit: quare mirum non esse, si prætermisit in Sanctis altare thymiamatis, qui reliquis omnibus quasi per transitum decurrit ad Sancta sanctorum properabat, quæ potissimum allegorice explicanda susceperat. Ad secundam respondemus non fuisse prætermisum à Moyse hoc thuribulum, cum de illo sit sermo Leuit. 16. vbi agitur de ingressu Summi Pontificis in Sancta sanctorum, & inter alia subiungitur: *Assumptoq; thuribulo, quod de prunis altaris impleris, & hauriens manu compositum thymiamata in incensum vltra velum intrabis in sancta:* quo loco sermonem esse de hoc aureo thuribulo, cuius Paulus meminit, testatur Lyranus in commentariis eius loci. Itaq; Paulus id solum explicauit, eiusmodi thuribulum fuisse aureum, & intra Sancta sanctorum reconditum: quemadmodum & de vna, in qua repositum fuit manna, dixit eodem loco, & quod in arca esset, cum Exodi 16. neutrum dicitur, sed tantum præcipiatur sumi vas & impleri manna, & reponi coram Domino. Nimirum Paulus in multis agit interpretem Moylis, quippe qui ad pedes Gamalielis eruditus veritatem paternæ legis Act. 22. multa, quæ Moyses breuiter, & obscure scripsit, potuit ille tradere illustrius, vt aduertit Theophylactus ad c. 9. epist. ad Hebr. Ad tertiam dicendum, quanquam eo die Pontifex sapius opus haberet ingredi in Sancta sanctorum, nihil tamen inde contra Paulum confici, qui se in elinanno, non autem in die dicat ingressum ei in Sancta sanctorum patuisse. Illud enim duntaxat voluit eo tantum die solenni potuisse ingredi ad ceremonias omnes expiationis celebrandas, cui non obstat in iis perficiendis opus habuisse sapius eod. intrare. Ad quartam, quæ desumebatur ex Iosepho, respondemus interpretem, qui eo loco thuribulum trãstulit, ineptè fecisse, cum *θυμία* *θηρο*, non solum thuribulum, sed altare etiã thymiamatis significet: quemadmodum lingua Græcæ peritissimus Erasmus docet in suis annotationibus in c. 9. ad Hebræos eandem vocem expendens: quare vbi ea vox adhibetur, altarène, an thuribulum verti debeat, ex sensu colligi oportet: certum est autè altare thymiamatis in ea parte fuisse, quæ Sancta dicebatur, ibique necessario, *θυμία* *θηρο*, apud Iosephum altare thymiamatis transferendum fuisse: id quod vel ex ipsa Iosephi descriptione conicere potuit interpres, quæ in thuribulum minimè conueniebat: at verò in eo loco Pauli non aliter verti potuit, quàm thuribulum, cum demonstratum sit in Sanctis sanctorum, de quibus agebat, altare thymiamatis non fuisse. Ad postremam, quæ eius thuribuli vsum requirit, dicimus cum tradi Leuit. 16. *Postis, inquit, super ignem aromatum nebula eorum, & vapor operiat tabernaculum, quod est supra testimonium, & non moriatur:* vsum thuribuli, quanquam verò hæc sola ratio in textu reddatur incendendi in eo thuribulo thymiamatis, ne videlicet Summus Sacerdos videre posset Angelum, qui loquebatur, vt ait Abulenſis in eum locum, tamen etiã ea thymiamatis incensio, & oblatio ad latrãm pertinebat, qua Deum dis omnium maximè solenni colere oportebat, quæ altera fuit vna thuribuli necessitas: quoniam verò eo tantum die inferuebat, idcirco in Sanctis sanctorum referuabatur: id quod non parum referebat ad maiorem tñ diei illius, tum ceremoniæ sanctitatem, consentaneum enim erat, vt illud thuribulum, quod non materia solum, sed vsu etiã, & ministerio reliquis omnibus thuribulis excelebat, loci etiã præstantia, & sanctitate eadem antiret, ne ad quotidianos adolendi thymiamatis vsus adhiberi posset.

Dilutus argumenta Abulenſis.

Thuribulum aurei meminit Moyses. Leu. 16. 12.

Lyranus.

Paulus interpretes Moyses Act. 22. Theophylactus.

Erasmus.

Leu. 16. 13. vsum thuribuli aurei.

Abulenſis.

Quid per hos septem Angelos accipiendum sit.

SECTIO VII.

I. **A** Retinas Caesareæ Cappadocia Episcopus hos septem Angelos putat esse Diuinæ iustitiæ ministros ad supplicia extremis mundi temporibus peccatoribus inferenda, quæ ipse, vt litera, & verba sonant, interpretatur, cuiusq; interpretatione sequitur Franciscus Ribera. Verum ea nobis omnino placere non potest, ed potissimum, quod in hac septem angelorū visione sunt multa, quæ, vt verba sonant, intelligi nequeūt: cuiusmodi est angelus ille stans ante altare, habensque thuribulū aureum, cui data sunt incensā multa, vt ea coram Deo adoleret, & ascendit fumus aromatum in conspectu Domini. Quis enim dicat hæc, vt verba ipsa proprie, & non translata accepta sonant, intelligenda esse, ed vel maxime, quod ex ipso contextu euincitur incensā non proprie, sed per metaphorā accipi debere, siquidē de orationibus Sanctorum statim explicatur? Quis etiam septem tubas istorum Angelorum de septē materialibus tubis interpretetur, & cū ipsi Angeli dicuntur tuba cecinisse, credat eos verum clamorem, vt in bello fit, edidisse? Quis, cum audit canente secūdo Angelo montem magnum igne ardētem missum esse in mare, sibi persuadeat montē aliquem radicatus auellendum, & tanquā globum igneū Oceani aquis obruendum, & præterea tertiam partem maris in sanguinē conuertendam, quin vel reliquam vndam tingat sanguine, aut ipsa statim à reliquis duabus Oceani partibus aspersa, sanguinē deperdat colorē? Quis non videt Aquilam illam, quæ per medium celi volare visa est, & clamasse voce magna, *Vx. Vx. Vx habitantibus in terra*, non esse de genere aquilarum, quas in terris progigni ceruimus? Age verò & in quinto Angelo locutas illas, quæ de fumo putei exierunt, similiter de veris locustis interpretare, præterea; illis equorum in bellum ruentium similitudines, earum capita coronis exorna, appunge illis facies hominū, dentes leonū tribue, muliebrem annecte caesariem, caudas appone scorpionū, & bellatrices bestiolas loriceis ferreis armato, vt nobis immaniora hippocentauris monstra, & fabulosa poetarum figmēta in altissimo omnium vaticinio exhibeas; quod cū te delabi conspexeris, sanē peripicies non tibi esse Iudaico more occidentem literam obstinatē in hoc opere persequendā. Est secunda sententia Petri Aureoli Card. & Lyrani in comment. huius loci, D. Ant. i. p. suorum chronicorum titul. 6. c. 1. §. 7. per hos septem Angelos quatuor insignes Hæresiarchas, Arium presbyterum, Alexandrinum, Macedonium Episcopum Constantinopolitanum, Pelagium Britannum Monachum, Eutychem Archimandritam, siue Abbatem Constantinopolitanum, ac tres Principes, quorum partes secuti Ecclesiæ pacem sua auctoritate, & potentia turbauerunt, in quibus tamen assignandis inter se ipsi non consentiunt: & in vniuersum ipsa interpretatio pleraque minimē coherencia complectitur, vt facile qui eam attentius expendit, intuebitur.

II. Quare non putamus à communi sententia recedendū. Ea verò est per hos septem Angelos, siue nuncios significari diuersos concionatorum Catholice fidei in Ecclesia ordines, qui varijs temporibus Euāgelicæ prædicationis tubis toto orbe sonuerunt. Sed quoniā, cum fidei mysteria à prædicatoribus vulgabātur, multum Hæretici, tum Principes, tum Gentiles resistebant, atque aduersus Ecclesiā seditionē concitabant: hinc variæ plagæ, atque supplicia à Deo eisdem inflata, illi etiā tum ultus, ac seditiones ortum habuerunt, quæ hoc loco varijs similitudinibus, metaphorisq; explicantur. Ita interpretantur Haymo, Cælius Pannon.

Richar-

Richardus de sancto Victore, Ambrosius Ansbertus, Nicolaus ... & alij.

rich. Vict.
Ansbertus.
Zegerus.
III.
Explicatur
sententia co-
muni.

Potest merito tuba concionatoribus tribuitur, quoniam cum sit bellicum instru-
mentum, & classico canendo in bellis inseruiat, indicat Diuini verbi præcones
prædicatione sua mortales ad bellum vitium, ac sceleribus inferendum adhortari,
etque ad arma contra Dæmonem, omnemque eius exercitum capiendam. Vnde
Esaïas quasi bellum Dæmoni, peccatisque indicturus tubam accipere, eaque signum
ad bellum dare iubetur, e. 58. *Clamás, ne cesses: quasi tuba ex alia vocem tuam, & annun-
tia populo meo scelera eorum, & domini Iacob peccata eorum: ad quod mysterium adum-
brandum docet Orig. homil. 7. in Iosue præcepisse Dominum Num. 1. vt duæ fierent
tubæ argenteæ ductiles, quas ait ductiles appellari, quia ex diuinis literis cõ-
cionatores solent varios sensus, & argumenta ducere, quibus spiritale bellum pec-
catoribus indicitur. Addit etiam nouam illam bellandi rationem, qua Iosue ex
Dei mandato Hiericuntina vrbs mœnia tubis Sacerdotibus insonantibus deici-
cit ad viuum expressisse prædicationem Apostolicam, ad cuius sonitum idolola-
tria, & falsa, ac superstitiosa mundi dogmata cõrruerunt. statim, inquit, vt tubarum
clangor increpuit, murorum deiectus est ambitus. Dixeramus iam & prius, quod Hierico for-
mam seculi presentis obtineat, cuius robur & monimenta Sacerdotalibus tubis videmus esse
destruenda: firmius namque, & munimenta, quibus mundus iste nitebatur, idolorum cultus erat,
diuinationum fallacia, demonum arte ministrata, Augurum, atque Auruspicum, Magorumq; Apostolorum
commenta quibus omnibus velut murus valiosissimus mundus hic ambiebat, insuper etiam di-
uersi Philosophorum dogmatibus, & eminentissimis assertionibus, ac disputationibus velut pro-
ceris quibusdam, & robustis turribus firmabatur: veniens vero Dominus noster Iesus Christus,
cuius ille prior filius: Naue designabat aduentum, mittit Sacerdotes Apostolos suos portantes tu-
bas ductiles, hoc est, prædicationis magnificam celestemque doctrinam. Sacerdotali tuba prima
in Euangelio suo Mattheus increpuit Marcum, quoque, Lucas, & Ioannes suis singuli tubis Sa-
cerdotalibus cecinerunt. Petrus etiam duabus epistolarum suarum personat tubis, Iacobus quo-
que, & Iudas, Addit nihilominus adhuc & Ioannes tuba canere per epistolas suas & Apo-
cypsim, & Lucas Apostolorum gesta describens. Nouissime autem ille veniens, cui dixit: Puto
autem quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit: & in quatuordecim epistolarum suarum
fulminantibus tubis muros Hierico, & omnes idololatris machinas, & Philosophorum dogmata
vsque ad fundamenta deiecit. Hactenus Origenes. Ad concionatores etiam eadem
tubas refert D. Gregorius lib. 3. Moral. c. 7. Fac tibi, inquit, duas tubas argenteas ducti-
les: per duas tubas & exercitus ducitur, quia per duo præcepta charitatis ad præcinctum fidei populus
vocatur, quasi ad eam argentea fieri præcipiuntur, vt prædicatores verba lucis nitore pateant,
& auditorum mentem nulla sui obscuritate confundant.*

Esaï. 58. 1.
Origen.

Hierico for-
ma presentis
seculi sacer-
dotalibus tu-
bis hoc est,
Apostolorum
doctrina de-
struenda.
1. Cor. 4. 9.
D. Greg.

Est insuper alia ratio, cur isti Angeli tubas habeant, ad populum videlicet præ-
dicationis audiendæ causa: conuocandum: erat enim mos apud Hebr. in editiori-
bus locis tuba canere, cum populus erat conuocandus: vnde est illud Ps. 80. *Euc-
cinate in Neomenia tuba, in insigni die solemnitas vestra: & Joel. 2. Canite tuba, sicut in vo-
cate caetum, congregate populum. Cum igitur hoc loco sit sermo de præcipuis, & illu-
strioribus Diuini verbi præconibus, qui non solum ipsi bellum erroribus, & sce-
leribus indicebant, dato videlicet signo, quemadmodum egregij bellatores, quæ
erat prior tubas habendi ratio: sed etiam alios à se diuinis institutionibus erudi-
tos ad fidem etiam profeminandam vbiq; gentium, atque ab impressione fa-
cta in hostes fidei irruendum militari ordine incitabant, idcirco ad populum
hæc etiam de causa congregandum tubas habere, illisque canere memorantur.
His vniuersè de Angelis eorumq; tubis explicatis iam ad singulorum Angelorum
& eorum prodigiorum, quæ iis tuba canentibus acciderunt, explanationem veniam;*

III.
Alia ratio
cur tubas ha-
beant.
Psal. 80. 4.
Joel. 2. 1.

Primi Angeli tuba canentis expositio. Et cur eo canente facta est grandio, & ignis mista sanguine, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum concremata, & omne fœnum viride combustum.

SÉCTIO VIII.

I. CŪm dicitur, *Grando, & ignis mista in sanguine, vox mista ad utranque*, hoc est, ad grandinem, & ad ignem est referenda: est enim Græcè neutro genere, ἡ γρηγορο γὰρ ἀλάξαι πύρρ μεμίστα ἐν ἁμαρτίαι. Primus hic angelus primum ordinem concionatorum, hoc est, apostolos significat. Sed de prodigijs, quæ acciderunt, est inter Doctores, quos superiùs nō minauimus, & sequendos diximus, dissensio: quidam enim eorum ita interpretantur, ut apostolis mysteria fidei prædicantibus alij quidem veritatem fidei, Christi que religionem amplexati fuerint, alij in infidelitate permanerint: itaque grandinē, & ignem mista sanguine Diuinam iram indicare, qua ex arcano, sed iusto tamen iudicio permisit Deus magnā partē eorum, qui Euangelicā prædicationem audierant, non acquiescere veritati, sed perire: aut certè per grandinē, & ignem, æternam damnationē ob non credentium peccata explicari iuxta illud Plal. 10. *Pluet super peccatores laqueos, ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.* Nec verò mirum, inquit, si vnde electi clementiam inueniunt, inde reprobi iram incurrant: cum Paulus dicat 2. Corint. 2. *Christi bonus odor sumus Deo in istis, qui salui sunt, & in istis, qui pereunt: alijs quidem odor mortis in mortem: alijs autem odor vitæ in vitam:* cui concinit illud Simeonis de Christo Luca 2. *Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israhel.* Atque hæc expositio est Haymonis, & Ambr. Ansberti. Tum verò tertiam partem terræ combustam, tertiam partem arborum concrematam, & omne fœnum viride combustum impios accipiunt, qui terra dicantur, quoniam non cœlestibus, sed terrenis rebus per affectum, & amorem adherent, ob instabilitatem arbores, quæ ventis hinc inde agitatae continuè nutant: fœnum ob illecebras, & mūdi gloriā, quam appetunt, appellentur iuxta illud Esaiæ 40. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri: exsiccatum est fœnum, & cecidit flos.* Verum quærat aliquis, cur tertia tantū pars impiorum perisse dicatur, quod Euangelicam doctrinam nō recepissent: cum ex iis, qui fidei prædicationem audiunt, multò plures sint, qui nolint credere, quàm qui fidē recipiāt, iuxta illud Matth. 20. *Multis sunt vocati, pauci verò electi.* huic dubitationi respondet Haymo tres à Ioan. tertias partes numerari, sed nō æquales: duāsque tertias esse electorum, qui ex prælati, & subditis cōflantur: itaq; vnam tertiam esse bonorum prælatorum: alteram bonorū subditorū: tertiam denique omnes reprobos comprehendere, hoc est, Gentiles, Hereticos, malosque fideles. Facilius responderi posset Ioan. cum duas tertias partes per euntū enumerat, dicens: *Tertia pars terra combusta est: & tertia pars arborum concremata est:* supponere vnam tantū tertiam partem esse electorum, atque ad eò minorē adhuc esse electorum, quàm reproborum numerum: cum enim vniuersarū hominum multitudinem in tres tertias distribuatur, duāsque illarum doceat interire, supponit nimirum vnam tertiam tantū seruari, quæ comparatione duarum multò minorem numerum complectitur. Sed hæc partes tertiæ non sunt Mathematico more accipiendæ: nam si ita accipias, certum esse tertiam quidem hominum partem ad electos spectare, igitur numerus certus pro incerto ponitur, & vna tertia cum duabus comparata multò minorem numerum, quàm duæ, comprehendit. Atque hæc de priori expositione,

Posterior

Primus Angelus Apocalypsim significat.

Psal. 10. 6.

2. Cor. 2. 15.

Luc. 2. 34.
Haymo.
Ansbertus.

Impij terra, arbores, & fœnum appellantur.

Esai. 40. 6.

Matth. 20. 16.
Haymo.

Posterior expositio est Cælij Pan. & aliorum aientium ea prodigia, quæ cōcrepante tuba primo Angelo acciderunt, non Dei irā in rebelles indicare, sed tumultū, & seditionē aduersus Apostolos concitata cōplecti, itaque grandinē, ignē, & sanguinē designare furorē, & impetū, quo infideles aduersus concionatores Euāgelicos, corūmq; discipulos, & lectatores exarserunt. Etenim de igne apud Esaiā c. 9. legimus: *succensa est quasi ignis impietas: grando tempestatem sonat, sanguis crudelitatem, & sæuitiam: & merito grando, & ignis dicuntur mista sanguine: quoniam ex ardore, ac zelo Iudæorū, & Gentilium pro suis legibus depugnantium, & ex gradine, hoc est, ex seditione, ac tempestate aduersus fidei Christi cultores excitata sanguis, hoc est, cædes fidelium, & grauiissima in Ecclesiā persecutio ortū habuit, qua vsque ad sanguinem sæuitū est in Christianos. Lege Acta Apostolorum, & intelliges, quā procellosa gradine fideles oppressi fuerint: ibi enim Paulum Apostolum Iconij, & B. Stephanum Leuitā Hieros. lapidatos quasi grandinatos legimus: & quidem Stephani grando mista est sanguine, cum, ad eius vsque sanguinem fundendum Iudæi sauerint. Mista autem hæc dicuntur in terram, hoc est, in homines terrenos, nihil nisi terrā cogitantes: hi enim cum mentem à sensibus ad cælestia minimè abduerent, neque vllam rerum Diuinarum, atque cælestiū cogitationem susciperent, quam primum aduersus cælestes, ac Diuinos heroēs altissimorum mysteriorum nuntios, atque Angelos gradine, ignēque armati nefarium, ac funestum bellum mouendum putarunt: ij verò potissimum Iudæi fuerunt, qui ne terram perderent, hoc est, regnum terrenum sua opinione amitterent, Regnum omnium Regem, ac Principem cum occidissent, in eius paulò post discipulos eodem animi furore, & amentia, irrunt.*

II.
Pannon.
Seditio in
Apostolos
cōmixta vni
grando, &
sanguis dicitur.
Esai. 9. 18.

Porro quod sequitur: *Tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum cremata est, & omne fœnum viride combustum est: illud significat, multos ex fidelibus (sic enim tertia pars accipienda est) persecutionis magnitudine, ac tyrannorum immanitate deterritos à fide defecisse, multos etiā, qui se iam incipiebant ad Apostolos aggregare, atque animū ad Christi fidem, & religionem applicare, ab eo proposito fuisse ob tormentorum metum, mortisq; formidinem auocatos. Porro terræ nomine abiecta, humilisque conditionis homines: per arbores verò Principes, & Magnates, qui veluti arbores super terram, ita & ipsi super plebeios eminent, accipiendi sunt: per fœnū autem voluptuarios, & carnis illecebris, mundanæque gloriæ mancipatos, imò & infirmos quosque, & angusti animi homines intellige: omnes enim isti siue plebeij forent, siue nobiles, perijisse dicuntur: cum tamen reliquorū & terræ, inquam, & arborum tertia tantū pars combusta memoretur: quoniam in vtroque ordine reperti sunt plurimi virtutis robore, & animi magnitudine præstantes, qui minas omnes tyrannorum, ac Principū, & ipsos quoque cruciatus acerbissimos ex celso, & planè inuictō animo superarunt.*

III.
Fidelium multos
persecutione
deterritos à fide.

Illud hoc loco obserua fœnū mortalitatis, & instabilitatis rerum humanarum, mundanæque potissimum gloriæ symbolum esse, vt patet ex Psal. 102. *Recordatus est, quoniam puluis sumus: homo sicut fœnum dies eius, tanquam flos agri sic efflorescit. Vbi triplici similitudine hominis inconstantia declaratur puluere, fœno, flore, quæ omnia leuissima sunt, & inconstantia plenissima. Idē iubente Domino cecinit magnis clamoribus, Esaiās c. 40. Omnis caro fœnum: & omnis gloria eius quasi flos agri. Exsecratum est fœnum, & cecidit flos, quia spiritus Domini sufflauit in eo. Cuius similitudinis ratio in eo posta est, quod flos fœni citissimè, & quasi de repente deficit, cum maiorem viriditatis diuturnitatem prima specie polliceri videatur quæ admodum exponit D. Greg. lib. 16. Moralium c. 5. Iniquorum, inquit, potentia fœni flori.*

III.
Fœnum mortalitatis, & mundanæ gloriæ symbolum.
Psal. 102. 15.
Esai. 40. 6.

bus comparatur, quia carnalis gloria, dum nitet, cadit, & dum apud se extollitur, repentino intercepta sine terminatur: sic nimirum spumosa aquarum bulla inchoantibus pluuiis excitata ab intus certatim prodeunt, sed eo celerius dirupta deperent, quo inflata citius extenduntur, cumque increfcunt, ut appareant, erefcendo peragunt, ne subsistant. Eadem ratio affertur à

D. Ambr.
Efal. 128.6.

D Hieron.

D. Ambr. lib. 3. in Hexam. c. p. vbi expendit illud Plal. 128. *Fiant sicut sanum teclorum, quod prius quam enellatur, exaruit: & ita interpretatur: Hodie videas adolescentem validum pubescentis aetate virtute florente, grata specie, suauis colore, crastina die tibi facie, & ore mutatus occurrit: & alia in hanc sententiam. Eleganter etiam D. Hieron super locum Esaiæ citatū, *Reuera, inquit, si quis fragilitatem carnis aspiciat, & quod per horarū momenta crescimus, atque decrescimus, ipsūque, quod loquimur, dicimus, & scribimus, de vita nostra parte praeuolat, non dubitabit carnem sanum dicere, & gloriam eius quasi florē fani. Pulchra mulier, quae adolescentulorum traheret greges, arata fronte contrahitur, & quae prius amori, postea fastidio est. Hæc ille. Aduertendum est autem apud Esai. postquam dictum fuerat: *Exsiccatum est sanum, & cecidit flos: statim subiungit: quia spiritus Domini sufflavit in eo: quoniam videlicet Deus æquissima iudici ratione florentissimum nonnullorum Itarum exsiccat, & iuuenem aetate florente subita morte interimit, ut rectè dici possit: Priusquam enellatur (suo nimirum, & opportuno secundum naturæ cursum tēpore), exaruit. Scio locum Esaiæ citatū à plerisque ad statum legis veteris describendum, totamque illam cæremoniarum legalium cæconomiam nullam vim ad iustificandum continentium referri, sed ea expositio eam, quam commemorauimus, non excludit.***

Secundo Angelo tuba canente mons magnus igne ardens in mare mittitur, tertiæque pars maris in sanguinem conuertitur, moriturque tertia pars eorum, quæ in mari viuunt, ac tertia pars nauium deperit.

SECTIO VIII.

Secundus
Angelus
secundam
consonatorum
ordinem
demonstrat.

I CUM primus Angelus, ut diximus, primū sub Apostolis prædicatorum Catholicae fidei ordinem in prima Ecclesie ætate expresserit, & Iudeorum aduersus fideles persecutionem complexus sit, secundus iam Angelus secundum consonatorum in secunda ætate Eccl. ordinem demonstrat: quo tēpore Dæmon uehementius exarsit, maioremque vim, & conatum adhibuit, ut fidem Christi in dies altius in mundo radices agentem aut auelleret, aut præcideret: & Ecclesie fabricam, quam videbat iam ferè sydera altitudine æquantem, concussis fidei fundamentis omnino euerteret. Itaque per Tyrannos, ac Principes, potissimumque Romani Imperij Augustos, ac Cæsares omnes sibi machinas ad mouendas putauit, quibus si non Eccles. molem penitus excidit, aliqua certè ex parte labefactauit, cum multos ex Catholicis de fidei arce deturbauit, ex Gentilibus uero innumeros, ne fidem amplecterētur, principum tyrannide prohibuit, quæ nimirum sunt illa prodigia, quæ hoc secundo Angelo tuba canente accidisse Ioannes commemorat. Itaque secundo Angelo tuba cōcrepante, hoc est, secundæ ætatis Ecclesie Diuini uerbi nuntiis, ac præconibus Euangelica tuba insonantibus mons magnus igne ardens missus est in mare. Montem hunc magnum Dæmonem intelligo, qui mons magnus appellatur propter superbiam, quæ vel in ipso mundi initio in immentum excreuit, cum Diuinam similitudinem expetiuit; dicens illud Esaiæ 14. *In celum conscendam, super astra, Dei exaltabo solium meum, sedabo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo: Do eodēque Dæmone in nostris commentariis super Zachariam, quæ propediem foras*

Dæmon
magnus.

Ejal. 14. 13.

foras dabimus, explicauimus illa verba c. 4. *Quis tu mons magne eorum Zorobabel? in planum: ubi Christi de Dæmone illustris victoria memoratur, ut eo loco fusè do-* *Zach. 4. 7.*
 cuimus. Itaque habes Dæmonem montem magnū appellari: ardēs verò idcirco
 dicitur, quòd inuidia facibus propter hominum salutē inflāmur. Meritò autē
 Dæmon hoc loco montis nomine exprimitur, quoniā cū per tyrānos, principes,
 ac dynastas, & Romani imperij Augustos fidem oppugnauit, quasi mōs magnus
 Ecclesiæ incubuit, eamque mole sua penē opprimere, & obruere videbatur: nā
 etiam ipsi mundani principes ob altitudinē montes dicuntur, veluti Esai. 2. *Et* *Esai. 2. 2.*
erit in nouissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium. Dæmō igitur
 canente tuba secundo Angelo tāquā mons magnus igne ardens missus dicitur
 vel à Deo permissuē, vel aliquis Dæmon præcipuus à Lucifero, in idē quē ca-
 teris Dæmonibus cōspirantibus, in mārē, quòd vel mundū, vel Ecclesiā pro-
 pter baptismi aquā accipe: ad quam oppugnandam Gentiliū principū tyrānide,
 atque potētia instar montis magno impetu ruit. Tū verò tertia pars maris versa
 est in sanguinē, quoniā multi effecti sunt martyres, vitāque, & sanguinē pro
 Christi fide, & religione profuderunt: ut iure tertia pars Ecclesiæ, aut etiā orbis
 sanguine cōspersa apparuerit, mortua etiam est tertia pars creaturarum, quæ in
 mari vivebant, hoc est, multi fideles, qui in mari Ecclesiæ instar pisciū vivebant,
 persecutionum acerbitate deterriti fidem deserentes miserimē perierūt. Tertia
 quoque pars nauū interiit, quoniā multi, qui propter doctrinē & sanctitatis opi-
 nionem inter ceteros eminebant instar nauium, & in Ecclesiæ mari in portum
 salutis reliquos vectare debuissent, tempestatis abrepti, atque ad persecutionis
 scopulos allisi miserandum fidei fecere naufragium. *Ecclesiā, mārē
versum in
sanguinem.*
*Nauēs viri
sunt in Ec-
clesiā eximij.*

Cur Ecclesia mari, & fideles piscibus comparentur.

SECTIO X.

PER mare paulò antè Ecclesiam, per creaturas in mari viuentes fideles inter-
 pretati sumus: quæ expositio ne cuius ab Scripturā, Patrūque consue-
 tudine abhorreere videatur, sciendum in primis est Ecclesiam meritò appellari
 mare propter baptismi aquas: vnde & mare rubrum illustrissimam fuisse baptis-
 mi figuram docent Tertull. de baptismo: *Populus, inquit, de Agypto liberè expeditus* *Tertul.*
vim Regis Agypti per aquam transgressus euadit, ipsum Regem cum totis copijs aqua extin- *Baptismus in*
xit, quæ figura manifestior in baptismi sacramento, liberantur de seculo nationes per aquā sci- *maris rubri*
licet. & Diabolum damnatorem pristinum in aqua oppressum derelinquit. *figuratus.*
Oriē.
 s. super Numeros, D. Ambros. lib. de iis, qui mysteriis initiantur c. 3. & alij: pro-
 bantque ex verbis illis Paul. 1. Cor. 10. *Quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt,* *D. Ambros.*
& omnes mare transierunt, & omnes in Moysē baptizati sunt in nube, & in mari. *1. Cor. 10. 1.*
Ad-
uerit, inquit Ambros. quòd in illo Hebræorum transitu iam tunc sacri baptismatis figura præ-
cesserit, in quo Agyptus perijt, & Hebræi euasit: quid enim aliud in hoc quotidie sacramen-
to docemur, nisi quia culpa mergitur, & error aboletur? Quoniam igitur baptismus ma-
 re est meritò Ecclesia ratione baptismi, per quem pater in Ecclesiam ingressus,
 appellatur mare: ex quo etiam fit, ut eodem nexu Ioannes viros in Ecclesia exi-
 mios nauēs appellauerit. Vnde nauēs illæ poma portantes Iob. 9. veteres Patres,
 Patriarchæ, Prophetaeque fuerunt, qui mare Christi figuris, vaticinijsque plenif-
 simi tanquam nauēs pōnis dulcissimis refertæ ad nos tam felicitis nuntij odorem
 suauissimū transmiserunt. Quid nī magni in Ecclesia heroēs nauēs dicātur cum
 potentes seculi principes etiam nauēs appellentur, iuxta illud Psal. 47. *In spiritu* *Psal. 47. 8.*
vehementis conteres nauēs Tharsis: hoc est, ut interpretatur D. Hieronymus, humilia-
 bis superbiam gentium: quotquot igitur à fide deficiunt totidem siue nauēs
D. Hieron.

grandiores, siue minora nauigia naufragium facere à Ioanne memorantur. A

1. Tim. 1. 18.

qua nauis similitudine non abhorruit Paulus cum dixit 1. Tim. 1. Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illa bonam militiam, habens fidem, et bonam conscientiam, quam quidam repellentes circa fidem naufragauerunt.

II. Verum quoniam Ioannes non tantum hoc loco nauium mentionem fecit, sed etiam creaturarum in mari uiuentium, hoc est, piscium, per quos fideles intelleximus, eam quoque appellationem, quæ fidelium est peculiaris, Patrum monumentis testatam esse comprobemus. Mitto D. Ambrosium libro 5. Hex. capite sexto, ubi in uniuersum omnes homines pisces esse probat ex Euangelio Mar. 13. ubi Christus ait regnum caelorum simile esse reti misso in mare, & ex omni genere piscium congreganti: & ex illis verbis Christi ad Petrum Luc. 5. *Duc in altum, & laxate retia*: posset etiam afferri illud eiusdem Christi ad Petrum, & Andream Mar.

Fideles cur dicantur pisces.

D. Ambr.

Mat. 13.

Luc. 5. 4.

Mat. h. 4. 19.

Tertull.

4. Venite post me, & faciam uos fieri pisces hominum. Hac igitur uniuersorum hominum appellatione prætermittam Tertullianus docet peculiari ratione fideles idcirco creaturis in mari uiuentibus conferri, quod per baptismum regenerentur, nec nisi in baptismi fide, sicut etiam nec piscis nisi in aqua, possint uiuere. Id quod libro de baptismo contra Quintillam, quem Tertulliani esse dubitari non potest, his uerbis ostendit confirmat, sed nos pisciculis secundum i. x. h. nostrum Iesum Christum in aqua nascimur, nec aliter quam in aqua permanendo salui sumus: ita Quintilla monstratissima, cui nec integre quidem docendi eius erat, optime norat pisciculos necare de aqua auferens. Disputat enim eo libro Tertullianus aduersus Quintillam feminam hæresis illius nefariæ auctorem, quæ baptismum ad salutem necessarium esse pernegabat: quam feminam Tertullianus initio statim eius libelli: appellat viperam, & aspidem quod baptismi aquas fugeret, nam, inquit, serē viperā, & aspides, ipsique reguli serpentes arida, & in aqua sicantur. Eadem est D. Hieronymi sententia in commentariis super Iob in uila uerba e. 12. Nimirum interroga iumenta, & docebit te: & uolatilia caeli, & indicabunt tibi. Loquere terra, & respondet tibi, & narrabunt pisces mari: ubi duas eius appellationis rationes affert, volucres, inquit, sunt, qui sursum corda habent, & caelestia concupiscunt, vel qui abuiam Christo in aëra ex mortuis ituri sunt: pisces uero, qui inter fluctus mundi istius, tempestatesque natantes sibi loca aternitatis, & quietis prospectant: vel illi pisces intelligendi sunt, qui per aquam uitam accipiunt, qui confestim de fonte baptismi migrant ad Christum. Idem docet Diuus Ambr. libro tertio, de uirginibus in calce libri, & libro tertio, de Sacramento. e. 1. & D. August. tract. 123. in Ioanem.

Quintilla hæresis.

D. Hieron.

Iob. 12. 7.

D. Ambr.

D. August.

Christus p. s. u. dicitur.

Quod uero Tertullianus loco citato Christum, i. x. h. id est, piscem appellat, alij quoque Patres tradiderunt, docentque adumbratum fuisse in pisce illo asse, quæ super prunas positum discipuli reppererunt in litore, ubi Christus se iterum Petro, & aliis quibusdam discipulis post resurrectionem ostendit. Ioan. 21. Et quidem non caret mysterio, quod Christus i. x. h. Græcè appellatur, quoniam eo Græcè eo nomine nomen ipsum Christi, Diuinitatque symbolice comprehenditur: omnibus enim eius nominis literis, si singula reddas nomina, hanc sententiam conficies, *in ois xps ihs ihs ois ois tris*, hoc est, *Iesum Christum Deum filium saluatore*: & obseruauit diuus Augustinus libro decimo octauo de ciuitate capite uigesimo tertio, ubi refert uirum clarissimum Flavianum hominem facillimæ facundia, multaque doctria, cum de Christo colloqueretur, Græcum sibi codicem protulisse carmina Sibyllæ Erythrææ continentem, & quodam loco ostendisse in capitibus uersuum ordinem literarum ita se habentem, ut ea infra, quæ commemorauimus, ordine legerentur, easdemque literas nomen hoc Græcum i. x. h. id est, piscis componere: *In quo nomine, inquit, mystice intelligitur Christus, eo quod*

in huius

in huius mortalitatis abyſſo velut in aquarum profunditate viuis, hoc eſt, ſine peccato eſſe poſſe-
rit. Porro Sibyllæ carmina, quæ Auguſtinus commemorat, huiusmodi erant.

Ἰδρῶσαι γὰρ χθῶν, κρισιῶς σημεῖον ὅτ' ἔσται
Ἡξει δ' ἕρανόθεν βασιλεὺς αἰῶσιν ὁ μάλιστα
Σάρκα παρῶν κείνη πᾶσαν, ἢ κομὴν ἅπαντα.
Οὐλοῦται δὲ θεὸν μέροτες πικροὶ ἢ ἀπικροί.
Υἱοὶ μετὰ τῆς ἀγίας ἐπιτέρμα θεόνοιο
Σαρκοφορα, λυγρὸς δ' ἀνθρώπων ἐπιβήμα πείνει.
Χέρους ὅτ' αἰ ποτὲ κόσμος ὅλος ἀκρωθῆαι γένηται.
Ρίψουσι τ' εἰδῶλα βροτοὶ ἢ πλῆστοι ἅπαντα.
Ἰγνεῶν ῥήξει τε πύλας εἰρκῆς αἰδαο.
Σάρξ τότε πᾶσα νεκρῶν ἐς ἐλευθέριον φάος ἦξει.
Τὸς ἀγίως ἀνόμους τε τὸ πύρ αἰῶσιν ἐλέγξει.
Ὅπ ποσα πρὸς φρεσῶν ἐλάθει, τότε πάντα λαλήσει.
Στήθεα γὰρ ζοφώεισθε θεὸς φωτῆρου ἀνοίξει.
Θρηνοὶ δ' ἐκ πᾶντων ἔσται, ἢ βρῦγμος οὐδόνται.
Ἐκλείψει σέλας ἡλίω, ἄστρον τε χορείαι.
Ουρανόθεν εἰλείξει, μή τις δὲ τε φεγγῆς οὐλείται.
Υἱοὶ δὲ φάειρα, ὄλεθ' δ' ἄψωμάτω ἐκτόων.
Υἱοὶ δ' ἐκ ἐπιλυγρῶν ἐν ἀνθρώποισι φανείτω.
Ἰσα τ' ὄρη πεδίοις ἔσται, ἢ πᾶσα θάλασσα.
Οὐκ εἰς πλεῖν ἦξει, γῆ γὰρ φρυχθεῖσα κεραυνῶ.
Σύν πηγαῖς ποταμοὶ κεχλάζοντες λείψουσι
Σάλπιγγ' δ' ἕρανόθεν φωνῆν πολυθρήνων ἀφίσει.
Ὀρύσσει μῦθος μέλλον, ἢ πύματω κόσμος.
Ταρταρόθεν δὲ χάος ἔτε δείξει χάϊα χανύσει.
Ἡξει δ' ὅπτι ἐκμαθεῖς ἐκαστὴν ἀπαντες.
Ρεύσει δ' ἕρανόθεν ποταμὸς πρὸς ἡδὲ γὰρ θεῶν.

Sibyllæ car-
mina accri-
bita.

Horum carminum primas si accipias literas, efficies à nobis superius com-
memorata sententiam, quam per compendium in nomine Græco ἰχθῆς contineri
diximus. Ea verò, vt intelligas, eodem artificio, mysterioque seruato, sic Latine
poteris reddere.

Indicij signum tellus sudoribus edet.
Ex celo veniet rex tempus in omne futuris:
Scilicet vt carnem omnem, vt totum iudicet orbem.
Vnde Deum fidei, diffidentesque videbunt
summum cum sanctis in seculi sine sedentem:
Corporum animas hominum quo iudicet: olim
Horrebit totus cum densis vepribus orbis.
Rejicient & spes homines, simulacraque cuncta:
Incer. Et que fores flamma ingens carceris Orci.
Sanctorum, ne omnis caro liber a reddita lucem
Tunc repetet: semper cruciabit flamma celestos.
Vique quis oculis peccauerit, omnia dicet,
Sub lucemque Deum reserabit pectora clausa.
Dentes stridebunt: crebrescent undique luctus:
Et lux deficiet, solémque, nitentiæque astra,
Involuet calos, & luna splendor obibit.

Fossas attollet, iuga deprimet ardua montes,
Impediētque nihil mortales amplius altum.
Longa carina fretum non scindet: montibus arua
Ipsa aquabuntur: nam fulmine torrida tellus,
Vnāque & sicci fontes, & flumina hiabunt:
Sydereisque sono tristi tuba clanges ab oris,
Orbe gemens facinus miserum, variosque labores.
Tartareūque chaos monstrabit terra dehiscens.
Et coram hic Domino reges sistentur ad vnum.
Reddetur calis ignisque, & sulphuris annus.

Tertio Angelo tuba canente stella magna, quæ dicebatur Absinthiū,
cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum,
quæ in absinthium conuersæ fuerint.

S E C T I O XI.

I. Vbi tertius Angelus tuba cecinit, vidit Ioannes cecidisse de cælo stellam magnam ardentem tanquam faculam, seu, vt habetur Græcè, quasi lapidem, cecidisseque in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum: quæ stella dicebatur Absinthium: factamque statim fuisse tertiam partem absinthium, hoc est, instar absinthij amarissimam, eamque ob causam multos homines perisse. Tertius hic Angelus tertium cõcionatorum ordinem in tertia Ecclesiæ etate significat: quorum prædicationi Hæretici restiterunt: sicut secundo Angelo Tyranni, ac Principes, vt superius diximus: nec enim tantum fidem nostram impugnavit Principum, Tyrannorumque potentia, sed etiam Hæreticorum insania, qui post tyrannorum persecutionē longè difficilior, atque funestius bellum aduersus Ecclesiam susceperunt. Itaque hoc loco per stellam magnam ardentem tanquam faculam hæreticorum principes designantur. Est enim Ecclesia veluti cælum quoddam, quod viris doctrina præstantibus quasi syderibus micat, quæ quidē sidera cadere dicuntur, cū in peccata, hæresimque potissimum delabuntur, quemadmodum docet D. Greg. lib. 32. Moralium c. decimo quarto, tractans illud Apocalypsis duodecimo, cum dicitur draco traxisse cauda tertiam partem stellarum. *Calum, inquit, Ecclesia est, quæ in hac nocte vite præsentis dum in se innumeratas sanctorum virtutes continet, quasi radiantibus syderibus fulget: quare stellas de cælo in terram cadere est nonnullis relicta spe cælestium draconum duce ad ambitum gloriæ secularis inhiare: vnde Danielus cap. 8. sub Regis Antiochi specie aduersus hanc draconis caudam loquitur, dicens: Deiecit de fortitudine, & de stellis, & cõculcavit eas, De fortitudine enim, & de stellis deiecit, cū nonnullos & luce insitiare splendentes, & virtute operis robustos frangit. Hæc ille. Huiusmodi igitur stellæ potissimum sunt hæresum auctores, & principes: vnde & Iudas in sua epistola canonica, eos sidera errantia vocavit: qui tametsi stellæ propter doctrinæ splendorem prima facie videantur, tamen non vt stellæ lucent, sed vt faculæ tantum ardent, est enim faculæ lumen obscurum, fumoque permixtum: sic enim Hæreticorum dogmata non illustria, sed tenebrosa sunt, tantumque speciem quandam luminis, hoc est veritatis præferentia, fumo tamen, ac tenebris permixta, quibus eius sectatores inuoluuntur præter superbiam etiam, & fastum, qui fumo ipso exprimitur: iactant enim Hæretici doctrinam, populique rumusculos conlectantur, cū à Christiana humilitate longè abhorreant, itaque nihil aliud, quam fumos vendunt.* Meritò

verò

Tertius Angelus tertium cõcionatorum ordo.

Ecclesia calum, Doctores sidera dicuntur.

D. Gregor.

Hæresum auctores sidera errantia. Iuda 1. 13.

verò stella dicebatur Absinthium, quod amarissimū est: quoniam quisque Hæretiarcha, tamen si propter motum licentiam, quam pollicetur, dulcedine quadam perfundere mentes hominum videatur, tamen re ipsa amaritudinem, mortemque ipsam affert mortalibus, qui tandem sentiunt nihil veræ dulcedinis, & suavitatis ex suis erroribus, flagitiisque suis animis instillari, sed amaritudinem, stimulosque conscientia, quibus subindè feriuntur, & eruantur, intelliguntque sub ea fallaci dulcedinis imagine tanquam sub dulci veneno pestem, mortemque animarum delitescere: id quod non totum ad præsentis vitæ statum, sed etiam & maximè ad futurum seculum referri debet, tunc enim haud dubiè Hæretici omnes perspicient, quantam ipsis amaritudinem hæresum principes specioso, & fallaci dulcedinis nomine propinarint.

Quod verò stella dicitur in tertiam partem fluminum & in fontes aquarum fuisse delapsam, easque in absinthium conuertisse, illud significat magnam partem Scripturarum, quæ fontes hoc loco appellantur: magnam etiam partem doctrinæ Patrum, qui tanquam flumina ex Scripturæ Sacræ fontibus fluxerunt, fuisse ab Hæreticis depravatam: siquidem ex sacrarum literarum testimoniis perperam intellectis, veterumque Patrum scriptis ad suos errores per vim detortis errores suos astruere, & confirmare conati sunt. Itaque tertia pars fontium, hoc est, bona pars tum veteris, tum noui instrumenti, tertia etiam pars fluminū, hoc est, bona pars doctrinæ Patrum in absinthiū conuersa dicitur: quoniam Hæreticorum opera factum est, ut cum Scriptura sacra, tum sanctorum Patrum Scripta rudibus, & imperitis eandem hæresum amaritudinem continere, atque eosdem errores sonare viderentur; ex quo illud effectum, ut quàmplurimi homines ex aquarum potu interierint, *quia amare, inquit, facta sunt*, hoc est, ut plurimi ex deprauatis scripturæ, Patrumque voluminibus bibentes hæresim, erroremque hauserint, atque per amissionem fidei, charitatisque in spiritualem animæ mortem incurrerint. Porro tamen per stellam istam in vniuersum Hæresiarchas accipiendos esse dixerimus, quippe qui in huius stellæ, quæ descriptimus cum Ioanne, pestilètem vim, lethalemque naturam vniuersi conueniunt, cuiusmodi fuerit Manes, à quo Manichæi, Arius, Pelagius, Macedonius, aliaque huiusmodi pestes: tamè verisimile putamus hac stella, quæ de cælo cecidit, peculiari ratione vel Pelagiū, ut Lyræ, & Petr. Aureolus in commentariis huius existimarunt, vel certè Ariū expressum fuisse: quia enim & Ariana, & Pelagiana hæresis magnas in Ecclesia turbas concitarunt, multasque orbis prouincias veneni sui amaritudine infecerunt, & præcipua nostræ fidei firmamenta labefactare, & cõuellera conata sunt (si quidem illa Diuinitatem filij, ista necessitatem gratiæ pernegabat:) non indignum est credere in stella ista de cælo cadente vel Arium, vel Pelagium, & in prodigijs, quæ consequuta sunt cladem, & vastitatem, quæ Ecclesiæ fontes, ac flumina, magnamque partem fidelium peruasit, fuisse Ioanni multò antè monstratam.

Porro ne hoc quoque desideres, Arii presbyteri Alexandrini hæresis illa fuit Filium non ex substantia Patris genitum, sed naturæ Patris, & essentiæ omnino expertem esse, naturam, & facultatem profus diuersum, factum tamen ad perfectam procreatoris similitudinem. Itaque nõ eiusdè, sed similis esse substantiæ, hoc est, non ὁμοῦσιν, sed ὁμοιόσιν atque ad eò non Deum esse, sed creaturam: id verò corrupto Scripturæ fonte elicere conabatur ex Prou. 8. cum dicitur: *Deus condidit me in initio viarum suarum*: sic enim Græcè legimus apud Septuag. *ὁ θεὸς ἐκτίσεν με*: nec verò aiebat rectè colligi eandè Filij cū Patre naturam ex eo, quòd genitus in Diuinis literis diceretur: siquidè & apud Esaiã c. 1. Dominus ipse de hominibus loquens ficat: *filios genui, & exalcati: ipsi autem spreuerunt me*. Et Deut. 32. *Deus, qui*

I I.
Scriptura, & Patrum doctrina ab Hæreticis deprauatur.

Stella de cælo cadens
Pelagiū vel Ariū.
Lyræ.
Petr. Aureolus.

III.
Caput hæresis Ariana.

Prouer. 8. 22.

Esaiã. 1. 2.
Deut. 32. 18.

te genuit dereliquisti. Ita Arius Scripturæ Diuinæ fontes in absinthium conuertebat, vt hæresim suam statueret. Quod verò ad flumina attinet, per quæ Patrum scripta intelleximus, quorum etiam bonam partem eadem stella corripit, cõstat Arianos Clementis Alexandrini opera, vbicunq; veram, & orthodoxã de Trinitate doctrinã astruebat, corrupisse, quemadmodum Cardinalis Baronius tomo 2. Annalium rectè colligit ex Rufino in Apologia pro Origene, vbi sic scribit Rufinus. *Clemens, alius presbyter, & magister Ecclesiæ illius in omnibus pene libris suis Trinitatæ gloriam, atque aternitatem vnã, eandemque designat, & interdum inuenimus aliqua eius capitula, in quibus filium Dei creaturam dicit. Num quidem credibile est de tanto viro tam in omnibus Catholicis, tamque erudito, vt vel sibi contraria senserit, vel ea, quæ de Deo non dicã credere, sed audire quidẽ impium est, scripta reliquerit:* Hæc ille. Denique quàm multi homines propter aquarum amaritudinem, & vitium interierint, facillè intuebatur, qui temporum illorum turbines, procellasque cogitatione versauerit: videbit nimirum omnes propemodum per Orientem fundatas Ecclesias Arianae impietatis & procella penè oppressas, & turpitudine inquinatas: quam obrem verè dixit Hieronymus: *Ingemiscens orbis terrarum Arianaum se esse miratus est:* donec Nicenum primum concilium sub Constantino Magno à Syluestro Pontifice Maximo conuocatum eam hæresim manifestariam damnauit, veritate Catholica de sacrosancto Triadis mysterio, triumque Diuinarum personarum equalitate, præcipueque de eadẽ Filij cù Patre substantia, Diuinitate, & eternitate constituta.

Quod verò ad Pelagium spectat, is fuit professione Monachus gente Britannus. Eius hæresis duodecim capitibus comprehenditur, quæ in synodo Palæstina compulsus est damnare, quæ nisi anathematizaret, vt ibidem habetur, ipse anathematizatus fuisset.

III.

Pelagij hæresis 12. capitibus comprehensa.

Primo igitur dicebat Adam mortalem factum, qui siue peccasset, siue nõ peccasset, mortuus esset: Secundo, quod peccatum ipsius ipsum solum, & nõ genus humanum læserit. Tertio, quod infantes nuper nati in illo statu sint, in quo Adã ante præuaricationem fuit. Quarto, quod per mortem, & præuaricationem Adæ nõ omne genus humanum moriatur, & quod per resurrectione Christi non omne genus humanum resurgat. Quinto, quod infantes etiam si nõ baptizentur, vitam æternam habere possunt. Sexto, diuites baptizatos, nisi omnibus abrenuncient, non posse habere regnum Dei: nec reputari illis, siquid boni facere visi fuerint. Septimo, gratiam, atque adiutorium Dei non ad singulos actus donari, sed de libero esse arbitrio vel in lege, atque Doctrina. Octauo, gratiam Dei, quam primam vocamus, secundum merita nostra dari. Nond, filios Dei non posse vocari, nisi in omni modo absque omni peccato fuerint effecti. Decimo, non esse liberum arbitrium, si Dei indigeat auxilio: quoniam in propria voluntate habet vnusquisque facere aliquid, vel non facere. Vndecimo, victoriam nostram non esse ex Dei adiutorio, sed ex libero arbitrio. Duodecimo, quod petentibus veniam non detur secundum gratiam, & misericordiam Dei, sed secundum merita, & laborem eorum, qui per penitentiam digni fuerint misericordia. Hæc erant præcipua capita Pelagianæ impietatis præter alia, quæ D. Hieronymus, & D. August. in libris contra Pelagianos in lucem protulerunt: sed illa quoddecim capita, quæ retulimus, in illa synodo damnauit Pelagius, sed postea ad vomitum reuersus contrarijs scriptis, quæ in synodo Palæstinae professus fuerat, euertit, vt auctor est D. August. lib. de hæres. ad Quoduult Deum cap. 88.

Quis non videt meritò Pelagium posse existimari stellam istam fuisse de cælo siue religionis, quæ Ecclesiæ delapsam, quæ dicta sit Absinthium, quod nobis diuinæ

diuinæ gratiæ dulcedinem auferre conatus sit, & deprauati per peccatum liberi arbitrij amaritudinem propinare: Is nimirum tertiam, hoc est, bonam partem fontium, hoc est, Diuinitatum literarum in absinthij conuertit, cum loca omnia, ac testimonia Scripturæ, quæ de libero arbitrio disseriebant, ita corripit, vt ex iis falsò astrueret liberum arbitrium propriis viribus salutem consequi posse: neque ad id Diuinæ gratiæ præsidij indigere. Seu potius cecidit stella in tertiam partem fluminum, & fontes aquarum, quoniã Pelagius gratiæ, & baptismi necessitatem tollebat: & quoniã nõ in Ecclesia vniuersa, sed multis in partibus hæresum suarum venena euomit, idcirco in tertiam tantum partem fluminum cecidisse dicitur: vnde subiungitur, quod tertia pars aquarum facta sit in absinthij, eo quod magna Ecclesiæ pars fuit infecta errore, multi que homines mortui sunt propter aquarum amaritudinem: quoniã multi infantes suos non baptizabant: quos fiebat, vt infantes illi damnarentur, multi que præterea ex adultis eodem hæresis veneno epoto deperibant. Itaque multi propter aquarum vtpote hæretico veneno infectarum amaritudinem amissa fide, gratiæque Diuinæ perierunt, vt apparet ex iis, quæ scribit D. Hieron. l. 4. comment. in Hierem. in ipsa præfat. quæ est ad Euseb. Multis, inquit, de toto hoc orbe confluentijs turbis, & sanctorum fratrum, monasterijque curijs occupatis commentariis in Hieremiam per interualla dicebam, vt quod deerat oris superesset industria: cum subito hæresis Pythagoræ, & Zenonis à patre dei, ἀγαπητοῦ, ἐλάσθη, id est, impubescit, & imbecillitas, quæ colim Origene, & dudum in discipulis eius Cranso, Enagrijque Pontico, & Ioviniano inculata est, cepit renouescere, vt non solum in Occidentibus, sed in Orientis partibus sibilare, & in quibusdam insulis præcipueque Sicilia, & Rhodi maculare plerisque, & crescere per dies singulos, dum secreto docent, & publice negant. Hæc ille. Loqui autem Hieronymum de Pelagianis, qui præter errores connumeratos homines per naturæ vires ἀγαπητοῦ, id est, imbecillitates faciebant, perspicuum est ex sequentibus, cum citat libros suos, quos aduersus Pelagium ante conscripserat. Hæc ed diximus, vt ostenderemus, quã aptè, quæ de Hæreticis in vniuersum sub huius stellæ nomine disputauimus, peculiari ratione siue ad Arium, siue ad Pelag. à plerisque refer.

Quantum Ecclesia nocuerit Pelagius.

D. Hieron.

VI. Aretinas. Hæretici vniuersam Ecclesiam magis acuerunt.

Porro illud cum Aretia aduerte absinthij, est amarissimum, fit, visum tamen acuerit, sic omnes Hæretici, est turbulenti, & amarissimi fuerunt, multumque tristitia, & laboris Catholicis attulerunt: visum tamen ecclesiæ magis acuerunt, quippe quæ per eam occasionem perspicacior Diuinitus in fide reddita coactis concilijs ad hæresum zizania ex Dominico agro euellenda quã plurima religionis mysteria, quæ obscuriora videbantur, suis amplius decretis, & sanctionibus illustrauit.

Non solum hæresim, sed quoduis lethale peccatum merito.

absinthio comparari.

SECTIO XII.

VT ea, quæ in superioribus de hæresum amaritudine dicta sunt, illustriora reddantur, dicemus hac sectione nonnulla de cuiusvis lethalis peccati amarissimo felle, ac veneno, cuius amaritudinis symbolum in absinthio propositum à Ioanne fuisse docuimus. Sciendum igitur absinthij herbam esse amarissimam, ex eoque factum, vt pro rebus amarissimis accipjatur. Vnde Hieremias nomine Iudaici populi, quæ in Threnis auctore Hieron. representabat, laborum suorum, quibus iuste à Deo feriebatur, amaritudinem describens dixit Thren. 3. & epleuit me amaritudinibus: & inebriauit me absinthio. Id quod etiam Hieronym. docet mysticè exponi posse de laboribus, quos mundi huius sectatores quasi per ebrietatem tolerant. Qui enim, inquit, absinthio inebriatur, id quidem, quod sumit, amarum est, & tamen non intelligit per ebrietatem eandem amaritudinem, qua repletur, sic namque

Peccati amaritudo.

Thren. 3. Hieronym.

humanum genus recto Dei iudicio in calamitatibus suis sibi dimissum, atque per easdem voluptatei spontaneu tribulationibus traditum absinthio est ebrium, quia & amara sunt, quae pro huius vitae amore tolerat, & tamen eandem amaritudinem caecitate cupiditatis quasi insensibilitate ebrietas ignorat. Haec Hieron. Nec verò delunt alij, qui Christu eis verbis loquentem, & conquerentem de Iudaico populo faciunt, qui eum passione amarissima quasi absinthio dicitur inebriasse: vnde etiam ortum est, vt ad amaritudinem quae peccatum consequitur, exprimentum vsurpetur, veluti Prou. 5. *Favus distillans labia meretricis, & nirsidius oleo gut. ut eius: nouissima autem illius amara quasi absinthium:* quia vt interpretatur Lyran, quemadmodu absinthium in viscetibus ab aliquo sumptu amarefcit, ita peccatu admissum in tra ipsam conscientia amaritudinē generat, quae tanta est vt vel ipsum Deu natura sua uisissimū, amarū, id est, iratū efficiat iuxta illud Olee 14. *Pererat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitauit Deum suū.* Etenim, vt auctor est Origen. homil. 12. super Eze. absinthium vsque adeo est amarū, vt melli succus eius iniectus amaritudine vincat suauitate mellis, & cogat amarū esse, quod dulce est. Id quod magis ad huc amaritudinem peccati declarat, quod Deum ipsum natura sua melle dulciorem reddit amarū, quē admodum ipse conqueritur Olee 12. *Ad iracundiam me prouocauit Ephraim in amaritudinibus suis:* quasi diceret, vt ait D. Hieron. in eum locum, sceleribus suis amarū me fecit esse, qui dulcis sum. Quam eandem ob causam domus Israël appellatur domus exasperatrix, & exasperans apud Ezechielē multis in locis, veluti cap. 23. & 12. quoniam criminibus suis Deum natura mitem asperum reddebat. Eadem peccati amaritudo nomine fellis, & lethiferi veneni exprimitur Deut. 23. *Pua eorum vna fella, & botri amarissimi: fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile:* vbi est aduertendum aspides cum quadam voluptate interimere, quod maxime quadrat in peccati venenum. Sed luculentius idem habes Iob. 20. *Cum dulce fuerit in ore eius malum absconderit illud sub lingua sua. Panis eius in vitro illius vertitur in fel aspidum intrinsecus. Dirisias, quas deuorauit, euomet, & de ventre illius abstrahet eas Deus. Caput aspidum suges, & occidet eum lingua viperæ.* Quo loco in primis peccatum pani confertur, deinde describitur impius, qui sceleribus suis delectatur, & pra iucunditate, quam sentit, comparatur homini comedenti rem aliquam suauissimam, quam tolet, antequam deglutiat, in ore versare, voluere, atque reuoluere, sed tandem peccatum ei vertitur in fel aspidum, id est, exitum amarissimum, cum apud inferos sempiternis cruciatur cruciatibus. Id quod amplius illa similitudine explicatur, *Caput aspidum suges:* constat enim aspides, & in vniuersum serpentes, qui morsu interimunt, venenum habere in capite. Itaque caput aspidum sugere est amarissimum, & lethale venenū haurire in sceleribus perpetratis. De eodem pane sermo est Prou. 20. *Suauius est homini panis mendacij: & postea implebitur eo eius calculo,* seu, vt alij vertunt, *arena.* Dicitur autem Calculo pro calculis, siue lapillis minoribus, qui si pani misceantur, dentes laedunt, & ad stomachum non faciunt iuxta illud Thren. 3. *Fregit ad numerum dentes meos, cibauit me cinere vbi pro eo, quod nos habemus ad numerum,* Hebraicē est *Lapillo;* significatur igitur opes mendacis, & fraudibus questitas, quamuis initio gratæ videntur, postea tamen cum possidentur, insuaues solere esse, & noxias, veluti si panis, quo aliquis vesceretur permistos haberet lapillos, & arenulas, id quod potest in vniuersum peccato accommodari, quod admistos habet lapillos, quibus dentes franguntur vel propter conscientiae aculeos, vel propter plurimorum malorum, quae consequi solent, asperitatem, vel denique quia tandem à Deo apud inferos acerrimē punientur. Hoc ipsum Ecl. 21. alia non minus elegatū similitudine declarat,

Prou. 5. 4.
Lyranus.

Osee 14. 1.
Orig.

Osee 12. 14.

D. Hieron.

II.

Deut. 32. 32.

Peccati venenum.

Iob. 20. 12.

Peccati exitus amarissimus.

Prou. 20. 17.

Thren. 3. 16.

laratur, cū dicitur: *Quasi à facie colubri fuge peccata*: vbi non inconcinne plerique volunt ad serpentem illū alludi, qui Euam decepit, Gen. 3. quem Magist. sentent. in Gen. c. 21. D. Bon. 2. sentent. dist. 2. quæst. 2. Carth. in c. 3. Gen. & Beda ad iisdem citatus existimarunt fuisse genus quoddam serpentis vultum referens virginem pulcherrimū, cætera serpentis imaginē representans, de cuius opinionis veritate non est modò disputandum, sed illud interim adnotandū admoneri Adami posteros, vt quasi à facie colubri, siue serpentis illius peccatū fugiant, id est, ne se decipi sinant primo eius aspectu in speciem pulchro: quoniam etiam si facies ipsa id est, initia speciosa videantur, verè tamen toto reliquo corpore serpens est, qui instillato per os veneno accedentes interimit, cū primis ipsis delectationis illecebris pulchram, & amabilem virginis faciem mentiatur: illudque meminerint dictum à Paulo Rom. 6. stipendia peccati mortē esse. E contrario verò de Diuina gratia dicitur Eccl. 24. *Transite ad me omnes, qui concupiscitū me, & à generationibus meis implerini: spiritus enim meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & fauam.*

Genes. 3.
Magist. sententiarum.
D. Bonas.
Carthuf.
Beda.

Rom. 6.
Eccl. 24. 26.

Quarto Angelo tuba canente percutitur tertia pars solis, lunæ, & stellarum.

SECTIO XIII.

Quarto Angelo tuba canente narrat Ioannes percussam fuisse tertiam partem solis, tertiam quoque lunæ, & stellarum, ita vt tertia pars eorū obscuraretur, & diei non lucret pars tertia, notisque similiter, In tuba istius quarti Angeli iuxta eam expositionem, quā persequimur, quartus predicatorum fidei ordo in quarta Ecclesie ætate exprimitur, quibus fidem doctrinamque Evangelicam prædicantibus ea, quæ Ioannes commemorat, prodigia acciderunt. Etenim manifestis Hæreticis, qui in tertia tuba aduersus Ecclesiam insurrexerant, euectis, eorumque erroribus per sacrosancta concilia, & sanctorum Patrum scripta profligatis alia Hypocritarum, & Pseudoprophetarū pestis erupit, sensimque serpere in Ecclesia læpta est, quos Dæmon quasi per occultos, & subterraneos cuniculos ad subruendam fidem, morumque fabricā intulit. Nam cum videret nō potuisse se aperto Marte siue per Iudæos in prima tuba, siue per Tyrannos in secunda, siue per manifestarios, refractariosque Hæreticos in tertia fundatū, atque diuina ope stabilitū Ecclesie regnum excidere: occultas sibi Hypocritarū machinas admo- uendas putauit, qui sese in Angelos lucis transfigurâtes, noua dogmata quasi diuinitus accepta oracula sub sanctitatis, quam exterius præferebant specie venditabant, ex quo fiebat, vt plurimos ea ratione seducerent. Itaque merito tertia, id est, magna pars solis dicitur obscurata, quoniam Christus, qui tanquam verus sol per fidem in corde credentium splendet, tunc in multis amisso fidei radio non lucebat, quin potius ipsius lumen, veritatisque cognitio in bona parte fidelium deperibat: hoc enim est tertiam partem solis obscuratam fuisse, non quod sol ipse aliquod in se lumen, splendorēque amitteret, sed quod eum fides Pseudoprophetarum imposturis, decepti non admitterent. Ex quo etiam accidebat, vt tertia pars lunæ, hoc est, bona pars Ecclesie interiectu, atque interposito nubium, quas Pseudoprophetæ ementito nomine sanctitatis opponebant, deficeret: tertia etiam pars stellarum, hoc est, Ecclesie Doctorum iisdem tenebris implicita non micaret, cū temerè scilicet Hypocritis Diuinum efflatum, & instinctum falso sibi arrogatibus adhærebant. Denique cum tertia

Quartus Angelus quartum predicatorum ordinem representat.
Hypocritæ, & Pseudoprop.

Dies iustos,
perfectosque
significat nox
peccatoris, et
imperfectos.
Ephes. 5. 8.

Rom. 13. 12.
Noxum te-
stamentum
dies vetus
nox dicitur.

1. Tim. 4. 1.

Theod.
Hypocrita, &
Pseudopro-
pheta caute-
riam con-
scientiam
habent.
Hypocritarū
malitia.
Col. 2. 18.
D. Hieron.

D. Thom.
Sanctitas in
quo consistat.
Eccl. 19. 23.

Theodoret.

pars solis fuisset obscurata, effectum est, ut tertiapars diei nō luceret: cum quete-
tia luna, stellarūque pars lucem, & splendore amississet, tertia quoque pars no-
cturnæ lucis deperiret. Per diem iustos, per noctem peccatores intellige iuxta il-
lud Pauli: *Eratis aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino*: vel certe diei nomi-
ne perfectos, noctis verò imperfectos fideles accipe, cuius diei, atque noctis ter-
tia, hoc est, bona pars ob solis, lune, stellarūque obscuratam lucem dicitur non
luxisse, quoniam tum ex perfectis, tum ex imperfectis, tum ex iustis, tum etiā ex
peccatoribus fidei lumen, & charitatis splendorem amiserunt. Alij diem nouum
testamentum, noctem vetus interpretantur iuxta illud Rom. 13. *Nox praecessit,*
Dies autem appropinquauit: secundum quam expositionem vtriusque tertia pars
dicitur obscurata, quoniam Pseudoprophetae vtriusque instrumenti testimonis
clarissimis falsis interpretationibus, quas se à cælo hausisse mentiebantur, tene-
bras, & caliginem offuderant, ut magna eorum pars apud imperitos potissimum
suam lucem, atque splendorem minimè retinere videretur.

II. Fuerunt ista Hypocritarū, & Pseudoprophetarum temporaliis quoque scri-
pturae sacrae locis prænunciata: nam in primis Christus id multò ante prædixit
Mat. 7. 15. *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus au-
tem sunt lupi rapaces.* Et Paulus 1. Tim. 4. *Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis
temporibus discedet quidam à fide attendentes spiritibus erroris, & doctrinis Daemoniorum, in hypocritis
loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere
à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognouerunt
veritate.* Vbi cernis non loqui Paulum de manifestariis Hæreticis, qui videlicet a-
perto Marte Ecclesie bellum indicunt, sed de occultis, & per Hypocritarum suos
errores tanquam Diuina oracula venditantibus. Quod verò eiusmodi Hæreticos
ait cauteriatam habere conscientiam, sic à Theodoro exponitur, ut horum Hære-
ticorum stupor ea similitudine declaratur. *Cauteriatam, inquit, habentes conscientiam ea
vocaui, stupore eorum extremū docens: locus enim cauterij morte affectus priorē sensum amittit.
Potest quoque ita accipi, ut explicetur obstinata similitum Hypocritarū malitia,
nota enim, quæ cauterio inuritur, deleri non potest. Ad eiusmodi Hæreticos spe-
ctat illud Colof. 2. *Nemo vos seducat volens in humilitate, & religione Angelorum: quæ lo-
cū quauis plerique ad eos referant, qui docebant legem veterem seruandam esse, eo quod
data esset per Angelos, tamē ad hypocritarum refertur.* Hier. *Nemo, inquit, sic a humi-
litate superbus, & Angelos se videre mentiens frustra se super homines iactet, qui visiones à suo
corde loquuntur.* Et multò luculentius D. Th. iuxta cuius sententiā Pseudoapostoli se-
ducebant in humilitate, introducebant legalia, quia vtebantur simulata sanctitate.
Porro sanctitas in duobus consistit, videlicet in humili conuersatione, & cultu
Dei, isti autē Pseudoapostoli præ se ferebant humilitatē: ut enim dicitur Eccl. 19.
Est, qui nequiter humiliat sed, & interiora eius plena sunt dolo. Præterea magnū Dei cul-
tum simulabant, vnde subiungitur, *in religione Angelorum, quoniam id omni
contentione procurabāt, ut Angeli, hoc est, verū Dei nuntij, & Prophetae viderentur.*
Non est prætereūda observatio Theodoretia aientis Græcè *προσέδωκε* esse *ἡγε-
τῶν*, Græcos verò appellare *ἡγετῶν* iudices corū, qui in certaminib.
decertant, *ἡγετῶν* autē esse *ἡγετῶν*, hoc est, iudicis certatorū male fū-
gi officio, & quæ victoribus debetur præmia, iniuste tribuere. Quoniam ergo qui
legalium obseruationem Euangelio admissēbant, à præstantioribus ad deteriora
fideles traducebāt, idcirco ait Apostolum recte dixisse: *Nemo vos seducat*, hoc est,
nemo vos fraudet præmio, quod vincētibus debetur. Itaque Pseudoapostoli iux-
ta Theodoretia expositionem iniquis iudicibus comparantur, quoniam seducendo
fideles,*

fideles, & se veros Prophetas, & Angelos mētiendo eis coronam, & premia, quae aliqui per veram fidem, ac religionem consecuturi erant, inique detrahebant.

Audit Ioannes vocem vnus aquilae volantis per medium caeli, & dicentis Voce magna: *Ve, ve, ve, habitantibus in terra de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canturi.*

SECTIO XIII.

IN multis Graecis codicibus non aquilam, sed Angelū legimus: sed tamen vultuosa exemplaria aquilam habent, & ita legerunt Beda, Arethas, Ticonius, & interpretes cōmuniter, qui per aquilam hoc loco praedicatores intelligūt extremi temporis, qui communicationes Diuinas, atque supplicia hominibus denūciabunt. Francisc. Rib. suspicatur per hanc aquilā insignem aliquem sanctitatis virum extremo tēpore futurū praedici, siue ex concionatorū numero sit, siue priuatus, qui interitū hominibus clamabit imminere. Ceteram nos arbitramur cum Lyrano, & Petro Aurel. Card. in comment. huius loci, & Petr. Dam. serm. i. de excellentia Beati Ioannis Euangelistae, & aliis istius aquilae nomine ipsummet Ioanē, qui loquitur, fuisse adumbratum: nec enim refert, quod ipse dicat se vocē illius aquilae audiuisse: apte enim potuit Deus imaginariam aquilam per visum Ioanni ostendere clamantem voce magna, vt ipsummet Ioannem adhuc plura prodigia conspēcturum, denūciaturumque in hac visione exprimeret: nec est insolens in sacris literis Ioannem de se in tertia loqui persona, veluti cum ait: *Discipulus ille quem diligebat Iesus.* Persuadet mihi hanc sententiam haec vna ratio: quoniam cum vox illius aquilae volantis per mediū caeli illa fuerit: *Ve, ve, ve, habitantibus in terra de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canturi.* (quibus verbis significabit visionem trium Angelorum, qui supererant, maxima, & admiranda prodigia, eaque mortalibus funesta comprehendere, idcirco enim ter dictionem *Ve* ingeminauit) quemnam quāso aliū par est credere expressisse nisi Ioannem; qui statim omnia illa supplicia ad tubas trium Angelorum consequentia erat literis mandaturus: Is enim fuit, qui statim instar aquilae per mediū caeli volans, hoc est, per eccelsam in caelum vsque cōscendens vidit triplicem illam visionem sub tubis trium Angelorum, qui supererant, & tam horrida visione obstupēfactus magna voce clamauit: *Ve, ve, ve, habitantibus in terra de ceteris vocibus trium Angelorum:* cum omnia illa prodigia, atque supplicia sibi ostensa Diuinitus conscripsit, & vniuersae Ecclesiae legenda proposuit. Cum igitur Ioannes ipse fuerit, qui visionem trium Angelorum vulgauerit, & illud ter geminum inculcauerit: sanē, cum aquilam illam vidit, se ipsum conspexit, qui eius aquilae visione admonēbatur de his, quae statim ipsi ostendi deberent, conscribendis. Atque hinc rursus colligimus per istam aquilam non esse insignem aliquem virum extremo tempore futurū accipiendum, qui interitū mortalibus imminētē denūciat: siquidem quae aquila illa timenda esse clamauit sub tubis trium Angelorum cōsequentium, mox à Ioanne deinceps cōscripta, ac denūciata fuerunt: quare nō est, cur extremis temporibus iterum denūcianda expectari debeant, nisi ille insignis concionator eo tempore debeat haec eadem, quae Ioannes scribit, denud replicare. Sit igitur constitutum huius aquilae clamantis vocem esse ipsius Ioannis sub trium Angelorum consequentium tubis praedictionem. Quanto vero iure

I.
Beda.
Arethas.
Ticonius.
Quid aquila
Ioanni in cae-
lo visa adu-
brauerit.
Ribera.
Lyrano.
Petr. Aurel.
Petr. Dam.
Aquila Ioan-
nes ipse.
Ioan 21.7.

Vt illud semel, iterum, ac tertio repetitum, replicatumque fuerit, ex trium tubarum, quae sequuntur, terrifico sonitu, atque clangore palam erit.

Illud interim hoc loco obseruatione dignum videtur non vacare mysterio, quod antequam tres Angeli, qui supersunt, tuba canerent, aquila illa per medium caelum volans succillo magno clamore mortales praemonuerit de tribus plagis sequentibus, ut per poenitentiam ad Deum conuersi eius iram mitigarent, & sequentes plagas iam instantes subterfugerent. Solet enim Deus antequam puniat, comminari, quod mortales praecipue faciem eius in confessione veniam consequantur, quemadmodum disertis verbis testatur Regius vates Psal. 59. *Dedisti*, inquit, *metuentibus te significationem: ut fugiant a facie arcus*. Qui locus communiter de huius vitae flagellis exponitur, quae Deus solet infligere, ut per ea peccatores eruditi extremi iudicii seueritatem declinet: Cui quidem expolitioni fauet vers. praecedens: *Ostendisti populo tuo dura: potuisti nos vino compunctionis*. Docet vero Aug. in comment. eiusdem loci iudicium arcui comparari, quia quemadmodum arcus, quo magis extenditur, eo sagittam iacit violentius, sic iudicij dies, quo magis differtur, eo erit acerbior.

III.

Praemonet nos Deus, quomodo punire non vult.
Gen. 1.1.

Gen. 1.1.

In ipso mundi initio iudicij mentio.

Exod. 9.18.
Commendatur Dei misericordia.

Theodo.
D. Aug.

1. Pet. 3.19.
D. Aug. ubi.

Verum generalius accipere possumus eundem locum de quacumque significatione suae per flagella, siue per comminationem, & praedictionem, aliaque huiusmodi signa, quibus veluti antegressis monere solet peccatores Deus, ut sui furoris arcum subterfugiant, sanè non tanto ante praedicturus, si sibi cordi esset ipsa poenitentio. Id quod mirifice cernere licet vel in ipso Genesis principio, ubi ita scribitur à Moysè voluit: *In principio creauit Deus caelum, & terram*. Pro *Deo* habetur Hebraice *elohim*, id est, *iudices*: quae vox parum videbatur ad mundi creationem explicandam conducere. Cur enim non dixit, *Creauit Lebanon*: aut *Creauit omnipotes caelum, & terram*, sed: *Creauit iudices*: ut nimirum ipsa mundi creatione admoneret eundem esse mundi creatorem, & iudicem, qui eundem deberet iudicare, atque adeo ista comminatione tanto ante iactata homines à peccando deterreret, admoneretque non eis abutendum mundo, quem non solum tanquam omnipotens, sed etiam tanquam iudex fabricauerat, ut intelligerent iudicem futurum mundi eundem mundi conditorem. Eandem Dei misericordiam habes expressam Exod. 9. ubi cum Deus statuisset perdere grandine omnia Aegypti pecora, & cuncta, quae reperiretur in agris, monuit per Moysen Pharaonem ut ea subiecta colligeret. Vide incredibile Dei clementiam illis verbis expressam: *En pluuam eras hac ipsa hora grandinem multam nimis, qualis non fuit in Aegypto die, qua fundata est usque in praesens tempus. Mitte ergo iam nunc, & congrega iumenta tua, & omnia quae habes in agro, homines enim, & iumenta, & vniuersa, quae inuenta fuerint foris, nec congregata de agris, cecideritque super ea grandis, morietur. Et statim subiungitur, Qui timuit verbum Dei de seruis Pharaonis, fecit confugere seruos suos, & iumenta in agris. In quibus locum Dei misericordiam expendunt Theod. dist. 9. q. 21. super Exod. & D. Aug. l. q. super Exod. q. 33. Quid est, inquit, quod mandauit Deus Pharaoni, cum se facturum magnam grandinem minaretur, ut festinet congregare pecora sua, & quaecumque essent in campo, ne grandine intereant: hoc enim non tam indignanter, quam misericorditer videtur admonere, sed hoc non facit quaestionem, quod Deus etiam irascens temperat poenam.*

IV.

Huc etiam pertinet quod Deus voluit Noë centum annis ante per arceillum fabricationem denunciare diluuium, comminatusque vniuersis, orbis futuram euersionem, nisi poenitentiam agerent. Vnde Petrus 1. c. 3. sic ait. *His qui in carcere erant spiritibus veniens praedicauit, qui increduli fuerat aliquando quando expectabas Dei poenitentiam diebus Noë, cum fabricaretur arca. Quo loco est aduertendum pro eo, quod nos habemus,*

habemus, Quoniam expectabant Dei patientia, D. August. epist. 99. legisse, Quando expectabat patientia Dei: cui lectioni non repugnat Græca sententia, quæ sic habet: *ὄρα ἀπεχθεροῦ ἔσθ' ἡ μακροθυμία*, potestque transferri, Expectabat, vel, Expectabatur Dei patientia, cum ἀπεχθεροῦ sit in voce media, quæ utranque significationem habet. Quare iuxta lectionem Augustini sensus est illis centum annis premissa diluuij comminatione expectasse Dei patientiam penitentiam mortalium, & conuersionem, ut ne diluuius orbem delere cogeretur In eandem sententiam, D. Chryl. hom. 25. super Gen. obseruauit, quod idcirco Deus non de repente orbem diluuij aquis obruerit, sed quadraginta dies, & quadraginta noctes aquas subinde succrescere voluerit, cum vno momento orbem diluuius perdere potuisset. Facta est pluuia super terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Quod quadraginta diebus, inquit Chrysol. & quod quadraginta noctibus inditum est diluuium, & istud ipsum bonitatis maximum specimen est: volebat enim propter magnam misericordiam etiam aliquos ex eis castigatos generale hanc interuersionem effugere, cū ante oculos viderent proximos suos perire, & innumeris sibi communi demeritis: verisimile enim est primo die bonū aliquam partem diluuii perisse, & secundo die accrescisse aliquid diluuii, & similiter die tertio, & quarto, & reliquis, atque ita in quadraginta dies, & quadraginta noctes produxit, ut omnem defensionis prætextum adimeret: nam si voluisset, ac imperasset, potuisset annis vno momento perdere diluuius, sed pro sua misericordia tanta dierum productione usus est. Mitto innumera Prophetarum vaticinia, quibus Deus Hebræorum populo ventura mala multo ante prædixit, ut videre est apud Hieremiam, Ezechielem, exterōsque omnes Diuinos vates, quos tanquam aquilas volantes per medium cæli emittebat, ut voce magna clamantes: *Vae, vae, vae habitantibus in terra, peccatorum animos portetere tent, & antequam adueniret tempus supplicij definitum, ad penitentiam incitarent.*

Gen. 7. 12.
D. Chrysol.

ARGVMENTVM.

Persequitur Ioannes tertiam huius operis visionem. Cūque superiori capite ex septem illis Angelis, quos cum tubis in cælo conspexerat quatuor tantum explicauerit, per se deinceps tres alios explicare, eorūque visionem commemorat tribus capitibus sequentibus. Hoc vero caput quinti, & sexti Angeli narrationem complectitur.

CAPVT NONVM.

Quintus Angelus tuba cecinit: & vidi stellam de cælo cecidisse in terram, & data est ei clavis putei abyssi: & aperuit puteum abyssi: & ascendit fumus putei sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol, & aer de fumo putei: & de fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ: & præceptum est illis, ne læderent scænum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis. Et datum est illis, ne occiderent eos: sed ut cruciarent mensibus quinque: & cruciatus eorum, & cruciatus scorpionum, cum percussit ho-